

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra slavistiky

Ruská filologie

Bakalářská diplomová práce

Ruské zájmeno „kakoj“ a jeho české ekvivalenty

**The Russian pronoun "kakoj" and the Czech
equivalents**

Autor: Mgr. Jitka Fojtková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Helena Flídrová, CSc.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 16.04.2012

.....

Děkuji tímto vedoucí práce prof. PhDr. Heleně Flídrové, CSc. za za ochotu při vedení mé práce, za cenné podněty, připomínky a poskytnuté materiály.

Obsah

Úvod	5
1. Zájmena.....	6
2. Klasifikace zájmen	8
2. 1. Klasifikace zájmen na základě sémantického charakteru	8
2. 2. Klasifikace zájmen na základě morfologického charakteru.....	11
3. Syntaktické vlastnosti zájmen	12
4. Slovtvorné vlastnosti zájmen	13
5. Druhy zájmen	13
5. 1. Osobní zájmena.....	13
5. 2. Zvratná zájmena	14
5. 3. Přivlastňovací zájmena.....	15
5. 4. Ukazovací zájmena	15
5. 5. Tázací zájmena.....	16
5. 6. Vztažná zájmena	17
5. 7. Neurčitá zájmena	17
5. 8. Zájmena totalizující kvantum, míru	18
5. 9. Záporná zájmena	18
6. Zájmeno <i>какой</i>	19
7. Zájmeno <i>какой</i> v současné ruské literatuře	21
7. 1. <i>Какой</i> jako zájmeno emocionální	22
7. 2. <i>Какой</i> jako zájmeno tázací	24
7. 3. <i>Какой</i> jako zájmeno vztažné.....	26
7. 4. <i>Какой</i> jako zájmeno neurčité.....	27
7. 5. <i>Какой</i> jako zájmeno totalizující kvantum a míru	28
8. Závěr	29
Резюме	32
Anotace	38
Literatura.....	39
Literatura použitá jako zdroj příkladů	41

Příloha.....	42
1. <i>Какоў</i> jako tázací zájmeno	42
2. <i>Какоў</i> jako emocionální zájmeno.....	46
3. <i>Какоў</i> jako vztažné zájmeno	50
4. <i>Какоў</i> jako neurčité zájmeno.....	55
5. <i>Какоў</i> jako zájmeno totalizující kvantum a míru	55
6. <i>Какоў</i> v řečnických otázkách	56

Úvod

Cílem této práce je postihnout užití zájmena *какой* v ruském i českém jazyce. Toto zájmeno je osobité tím, že má zvláštní sémantické, syntaktické i morfologické vlastnosti. V souladu s názvem práce „Zájmeno *какой* a jeho české ekvivalenty“ chceme zjistit současné tendence při překladu zájmena *какой* z ruštiny do češtiny, a především určit, s jakými druhy zájmena *какой* se setkáváme.

Teoretická základna nám poskytne opěrný bod, ze kterého budeme vycházet. Proto se zaměříme na charakteristiku zájmen a problematiku plnovýznamových a nesamostatných slovních druhů. Určíme, jakou funkci plní zájmena a uvedeme jejich klasifikaci na základě sémantického i morfologického charakteru. Poukážeme na více přístupů k jejich klasifikaci. Tuto problematiku doplníme o syntaktické a slovtvorné vlastnosti zájmen. Zaměříme se především na jednotlivé druhy zájmen, jejichž definice nám umožní přiřadit zájmeno *какой* k různým druhům zájmen. To nám pomůže určit, jakých stylistických prostředků se při překladu využívá a zůstává-li zachována sémantika překladu.

Abychom se co nejvíce přiblížili k tomu, jak je zájmeno *какой* v současnosti překládáno z ruštiny do češtiny, zvolili jsme díla tří současně píšících ruských autorů, na kterých se pokusíme vystihnout jejich společné znaky. Tendence při překladu z ruského jazyka do českého budeme sledovat na dílech Borise Akunina – Achillova smrt a Turecký Gambit, Viktora Pelevina – Omon Ra a Svatá kniha vlkodlaka, Vladimíra Sorokina – Třicátá Mariina láska a Metelice. Od každého z autorů jsme vybrali dvě knihy, abychom získali reprezentativní materiál pro náš výzkum.

V praktické části se tedy zaměříme na jednotlivé výskyty zájmena *какой* – a přiřadíme je k odpovídajícím druhům zájmen. Stanovíme jejich charakteristické znaky a způsob překladu.

Také nás zajímá poměr výskytu zájmena *какой* v rámci různých druhů zájmen. Naše argumenty podložíme konkrétními příklady. Pro lepší orientaci přiložíme seznam nalezeného zájmena *какой* se zařazením do jednotlivých skupin.

1. Zájmena

Zájmena jsou slovní druhy, které svůj kategoriální lexikální význam přímo neoznačují, ale pouze ukazují na nějaký předmět, příznak. Určitý lexikální význam získávají podle toho, na jaký jev skutečnosti ukazují. (Копецкий 1976, s. 150, Никольский 1946, s. 3) Zájmena se z jedné strany blíží plnovýznamovým slovům, především kvantifikačním výrazům vyjadřujícími totální negaci, neurčitost množství, ze strany druhé nesamostatným slovním druhům, neboť vyjadřují vnitrotextové souvislosti. Tyto odkazovací výrazy jsou charakteristické pro nesamostatné slovní druhy. (MČ II 1986, s. 83)

Sám jejich název (pocházející z lat. pronomen – místo jména) ukazuje na jejich odlišnost od ostatních plnovýznamových slovních druhů. Jedná se o slovní druh, který nedisponuje samostatnou nominativní funkcí, pouze představuje úroveň deiktického označení. Na rozdíl od nominativních slov zájmena nevyjadřují „*kvalitativní určitost stejnorodých předmětů, na základě kterých se rozpoznávají a identifikují [...], ale vydělují různorodé předměty na základě souvztažnosti s mluvčím.*“ (Rybák. In: Baláž a kol. 1989, s. 307)

Autoři tzv. akademické Mluvnice češtiny II (MČ II) přiřazují zájmena k nastavbovým slovním druhům. Formálně morfologicky se nastavbovost projevuje tím, že zájmena jsou slova ohebná, sklonná (kromě čtyř jednotek), mající shodné gramatické rysy se substantivy (podstatnými jmény), adjektivy (přídavnými jmény) a numeráliemi (číslovkami). Z větněfunkčního hlediska jsou zájmena nastavbovými slovními druhy, neboť zaujímají pozice základních slovních druhů, ke kterým jsou nastavbou. Zároveň plní syntaktické funkce, které jsou pro tyto základní slovní druhy typické. (MČ II 1986, s. 83–84)

Podle toho, jaké syntaktické funkce (primární i sekundární) zájmena plní, je možné vydělit tyto přístupy k zájmenům: (Крылов 1989, s. 5–7)

a) **Zájmena jako „ukazovací slova“** [указательные слова], tedy slova **s deiktickou funkcí**. Tj. slova, která nepojmenovávají, ale pouze ukazují. Tomuto přístupu by plně odpovídala pouze zájmena ukazovací. Jestli ale pod pojem ukazovací

zahrnout také odkaz ke konkrétnímu řečovému aktu, potom lze mezi „ukazovací slova“ zařadit také zájmena osobní, ukazovací, zvrtná a vztažná.

b) **Zájmena jako „zástupná slova“** [заместительные слова], jejichž hlavní funkcí je zástupnost. Z tohoto pohledu je možné nazývat zájmena reprezentanty. Krylov vyděluje substituci paradigmatickou a syntagmatickou. Paradigmatickou substitucí je myšlen vztah zájmena k celé třídě jazykových výrazů, které mohou stát ve stejné pozici. Tato funkce není charakteristická pouze pro zájmena, ale pro jakékoliv plnovýznamové slovní druhy. Paradigmatická substituce tedy není rozlišovací vlastností zájmen. Totéž lze říci i o substituci syntagmatické, tedy anafoře (opětovnému pojmenování). Tomuto přístupu odpovídají zájmena se základní funkcí anaforickou, tedy ukazovací, zvrtná, vztažná zájmena a zájmena v 3. osobě. Anaforickou funkci je ale možné nalézt také u „neanaforických“ zájmen. Pro zájmena jsou tedy charakteristické různé způsoby opětovného pojmenování.

c) **Zájmena jako „hlavní prostředky reference“** [главные средства референции]. Jsou to slova, do jejichž významu se včleňuje odkaz na proces promluvy. Krylov vyděluje plnovýznamová zájmena, která tvoří samostatné větné členy, a aktualizátory, ukazatele referenčního statusu. V roli aktualizátorů vystupují tzv. determinativy (*тот, какой-то, один, любой*), které na rozdíl od plnovýznamových slov nevyjadřují předmětnost, životnost, čas, místo atd. – postrádají tedy tematické komponenty.

V této kapitole jsme vyčlenili zájmena jako nastavbový slovní druh a uvedli jejich základní charakteristiku. Nyní považujeme za důležité uvést různé klasifikace zájmen, se kterými se můžeme v gramatických popisech setkat. Tyto klasifikace nám umožní přiřadit zájmeno *какой*, které je předmětem našeho výzkumu, k jednotlivým druhům zájmen.

2. Klasifikace zájmen

Jednotlivé druhy zájmen je možné vydělit na základě sémantického a morfologického charakteru. Je důležité ale upozornit na to, že jednotlivé skupiny mají své zvláštnosti – existují zájmena, která se určitým způsobem odchyľují od dané skupiny. To se projevuje neustále novými snahami o lepší a efektivnější klasifikaci zájmen. V gramatikách se tedy setkáváme s různými koncepcemi, které se snaží o co nejvěrnější vystižení této klasifikace.

2. 1. Klasifikace zájmen na základě sémantického charakteru

Všechna zájmena disponují sémantickými vlastnostmi, které jim umožňují tvořit samostatný slovní druh. Jednou z těchto vlastností je „vysoký stupeň zobecnění jejich významu“ [очень высокая степень обобщенности их значения]. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 10) Přitom ale každé zájmeno obsahuje různou míru tohoto zobecnění. Druhým znakem je „vztažnost (ukázání)“ [относительность, указательность]. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 9–10) Ta se projevuje tím, že „zájmena označují předmět, příznak nebo množství pouze na základě vztahu k druhému předmětu, příznaku nebo množství.“ (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 10) Z toho vyplývá, že zájmena odpovídají podstatným jménům, přídavným jménům a číslovkám. Např. zájmeno *какой* vyjadřuje kategoriální význam přídavných jmen, vyjadřuje tedy rod, číslo a pád. Třetí sémantickou vlastností je „konkrétnost, úzkost jejich významu“ [узость, конкретность их значения]. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 10) Ta je dána tím, že se zájmena vyskytují po jménu se stálým významem. Proto také autoři doporučují užívat termín *postnomen* (místo *pronomen*). (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 11)

Na prvním místě uvádíme tradiční sémantickou klasifikaci zájmen, která obsahuje devět skupin (u některých autorů jen 8). (Копецкий 1976, s. 151; Никольский 1946, s. 3)

- osobní [личные] (*я, ты, мы*)
- zvrátané [возвратное] (*себя*)
- přívlastňovací [притяжательные] (*мой, твой, наш, его, свой*)
- ukazovací [указательные] (*тот, такой, столько*)
- tázací [вопросительные] (*кто, какой, который*)

- vztažná [относительные] (*мой, твой, его*)
- záporná [отрицательные] (*никто, некуда, никакой, ничей*)
- totalizující kvantum, míru¹ (určovací) [определительные] (*сам, самый, каждый*)
- neurčitá [неопределённые] (*некто, какой-то, какой-нибудь*)

Všechna zájmena v této klasifikaci jsou charakteristická tím, že je lze vydělit do dvou skupin: tázací a ne-tázací. Ke každému tázacímu zájmenu existuje korelativní zájmeno, které jej identifikuje (např. tázací *кто* – ne-tázací *я, каждый*). Tato ne-tázací zájmena je dále možné rozdělit na stvrzovací a odporovací. Všechna stvrzovací zájmena dále pak na ukazovací, neurčitá a totalizující kvantum, míru. Na základě výše uvedeného Sidorenko uvádí 5 základních sémantických skupin zájmen: (Сидоренко 1989, s. 18–26)

- tázací [вопросительные]
- ukazovací [указательные] – k nim jsou přiřazena také osobní [личные] a přivlastňovací [притяжательные]
- neurčitá [неопределённые]
- záporná [отрицательные]
- totalizující kvantum, míru [обобщающе-выделительные (определительные)]

Za hranicemi zájmen se pak nachází vztažná zájmena [относительные], která obsahují vlastnosti nejen zájmen, ale také spojek. Sidorenko také považuje za důležité vydělit ještě jednu skupinu zájmen, která se nachází za hranicemi zájmen, a to neurčitá ukazovací zájmena [указательно-неопределённые] (*там-то, такой-то*). Ta mluvčí užívá pouze tehdy, jestliže ukazuje na předmět, osobu, ale nepovažuje za důležité uvést konkrétní informaci. To znamená, že pro své vyjádření nezapojuje kontext, situaci. (Сидоренко 1989, s. 18–26)

Jak jsme již uvedli, jednou z příznačných vlastností zájmen je ukazovací – deiktická funkce, na základě níž Rybák vyděluje dvě kategorie slov: (Рыбák 1989, s. 308–325)

¹ Příruční mluvnice češtiny (PMČ) zahrnuje pod totalizátory jak zájmena kladného, či neutrálního charakteru (každý, sám) tak i záporného charakteru (nikdo). My se však budeme mj. přidržovat MČ II, která vyděluje zvlášť totalizátory i negativa (záporná zájmena).

1. Zájmena, která vyjadřují vysoký stupeň zobecnění. Tato zájmena neukazují na osobu mluvčího, lze je tedy nazvat neukazujícími, tj. absolutními zájmeny. Do této skupiny patří:

- tázací-vztažná [вопросительно-относительные] (*кто, что, какой, который, когда, сколько, зачем, почему*)
- záporná [отрицательные] (*никто, некуда, никакой, ничей*)
- neurčitá [неопределённые] (*кто-то, кто-нибудь, кое-что*)
- totalizující kvantum, míru [обобщительные] (*все, всякий, всегда, везде*)

2. Zájmena, která vyjadřují zaměření na osobu mluvčího. Sem se řadí následující zájmena:

- osobní [личные] (*я, ты, мы, себя*)
- přivlastňovací [притяжательные] (*мой, твой, наш, его, свой*)
- ukazovací [указательные] (*тот же, тот же самый, тогда же*)

Mnozí lingvisté se také přidržují Šeljakinovy klasifikace. Ta obsahuje následující sémantické skupiny: (Шелякин. In: Лопатин, Милославский, Шелякин: *Современный русский язык*. 1989, s. 111–112)

- osobní [личные] (*я, ты, мы*)
- přivlastňovací [притяжательные] (*мой, твой*)
- zvrtné [возвратные] (*себя, друг друга*)
- ukazovací [выделительные] (*этот, такой, тот же, сам, самый*)
- tázací [вопросительные] (*кто, какой*)
- vztažná [относительные] (*который, какой, чей, кто*)
- neurčitá [неопределённые] (*какой-нибудь, какой, где, когда, что, кто-то*)
- totalizující kvantum, míru + záporná [обобщенно-распределительное] (*каждый, никакой*)

V této práci se budeme opírat o tradiční sémantickou klasifikaci zájmen, tj. členění zájmen na osobní, zvrtná, ukazovací, přivlastňovací, tázací, vztažná, neurčitá, záporná a totalizující.

2. 2. Klasifikace zájmen na základě morfologického charakteru

Druhým kritériem pro klasifikaci slovních druhů je morfologické kritérium. Na základě tohoto aspektu Kopecký (stejně tak jako tradiční ruské gramatiky) rozděluje zájmena pouze do dvou skupin: (Копецкий 1976, s. 150)

- a) Substantivní zájmena [субстантивные] (*я, ты, кто, себя, никто, нечто*)
- b) Adjektivní zájmena [адъективные] (*мой, какой, каждый, весь, сам*)

Touto klasifikací zájmen Kopecký poukazuje na shodné rysy zájmen s jinými slovními druhy, tj. se substantivy a adjektivy. To znamená, že pro některá zájmena je charakteristické adjektivní a substantivní skloňování. Z druhé strany ale Kopecký zdůrazňuje odlišnost od těchto slovních druhů. (Копецкий 1976, s. 150)

Podle Sidorenka nelze např. ztotožňovat kategorii čísla zájmen a plnovýznamových slovních druhů. Např. zájmeno *мы* neoznačuje mnoho *я*, ale *я* plus druhé osoby, to znamená, že forma množného čísla u plnovýznamových slovních druhů poukazuje na množství stejnorodých předmětů, osob, atd. Této problematice se však již dříve věnoval Isačenko v knize Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v сопоставлении с словацким. (Исаченко 1954, s. 101) Dalším distinktivním rysem je kategorie životnosti. Zatímco u podstatných jmen životnost postihuje všechna živá stvoření, u zájmen tato skutečnost pro všechna neplatí (např. zájmeno *кто*). (Сидоренко 1990, s. 33–37)

Rybák však poukazuje na nedostatečnost rozdělení zájmen z morfologického kritéria pouze na substantivní a adjektivní. Uvádí ještě dvě skupiny: (Rybák 1989, s. 308)

- c) Adverbiální zájmena [адвербиальные] (*где, куда, когда*)
- d) Kvantitativní zájmena [количественные] (*сколько, столько, несколько*)

Tato zájmena však mnozí lingvisté pojmají jako zájmenná příslovce [местоименные наречия] (*где*), a zájmenné číslovky [местоименные числительные] (*сколько*). To, co je pojí se zájmeny, je jejich sémantika – nepojmenovávají, ale pouze ukazují na určitý příznak. (Рахманова, Суздальцева 1997, s. 196, 237; Морфология русского языка I 1996, s. 136; МС II 1986, s. 194; PMR I 1961, s. 434)

Také Šeljakin pracuje se čtyřmi skupinami zájmen odpovídajícími Rybákově koncepci. Pouze místo termínu kvantitativní zájmena užívá termín numerální zájmena [местоимения-числительные]. (Шелякин 1989, s. 110)

Jak vyplývá z uvedené klasifikace, téměř všechna zájmena kategoriálně odpovídají podstatným jménům, přídavným jménům a číslovkám. To znamená, že mění svůj tvar v závislosti na pádu. Výjimku tvoří např. zájmena *себя, некого, нечего* (mají pouze nepřímý pád), *его, её* (představují zastaralé formy), *нечто, некто* (užívají se pouze ve formě nominativu). (Сидоренко 1990, s. 36)

Uvedli jsme dva typy klasifikací, které si ne vždy odpovídají. Z jedné strany je tu sémantická klasifikace, kdy se tradičně vyděluje osm zájmenných skupin, a z druhé strany klasifikace morfologická, v rámci které jsou zájmena dělena podle příslušnosti k ostatním slovním druhům. Jak uvádí Rybák, je vhodné morfologické i sémantické aspekty posuzovat dohromady. (Rybák 1989, s. 308)

3. Syntaktické vlastnosti zájmen

Při přiřezování slov k různým slovním druhům hraje důležitou roli nejen kritérium sémantické a morfologické. Významné místo má také syntaktické hledisko. Zájmena mají shodné syntaktické vlastnosti s plnovýznamovými slovními druhy, mohou tedy vystupovat v roli různých větných členů. Nemůžeme však říci, že si funkční rozpětí zájmen a plnovýznamových slov vždy odpovídá. To můžeme vidět např. u substantivních zájmen *кто, он*, která mohou ve větě vystupovat ve funkci podmětu, předmětu a jmenné části přísudku, zatímco podstatná jména mohou plnit funkci jakéhokoliv větného členu. Jednou ze syntaktických vlastností zájmen je také to, že lehce tvoří frazeologická spojení s plnovýznamovými slovy (např. *по какой причине*). (Сидоренко 1990, s. 37–39)

Zájmena plní konstrukční roli, to znamená, že za jejich účasti se tvoří věty jednoduché a souvětí. Se zájmeny *кто, что, какой* vznikají jednoduché věty, ve kterých je vyjádřena prosba, žádost či nabídka mluvčího získat novou informaci. Např. *Кто пойдёт со мной?* Věta s těmito tázacími zájmeny se pak nazývá větou tázací. Zájmena *такой, который, тот* jsou důležitým stavebním elementem podřadných souvětí. Např. *Мне*

нравится парень, который меня на 3 года старше. Konstrukčním i sémantickým centrem takového typu souvětí je spojení vztažného zájmena s dalšími druhy zájmen (ukazovací, určitá, neurčitá, záporná), např. *такой – какой*. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 109)

4. Slovotvorné vlastnosti zájmen

Zájmena se přibližují plnovýznamovým slovním druhům také kategoriemi slovotvornými. Pro záporná a neurčitá zájmena jsou charakteristické určité prefixy, sufixy a postfixy, které nenalezneme v inventáři ostatních slovních druhů.

Záporná zájmena jsou představena prefixem *ни-* (*ничто, никакой*) a prefixem *не-* (*некогда, незачем*). Prefix *не-* však již míší příznaky zájmen a predikativních slov. Neurčitá zájmena jsou tvořena prefixy *не-* (*некто*), *кое-* (*кое-кто*) a slovotvornými částicemi *-то* (*какой-то*), *-либо* (*какой-либо*), *-нибудь* (*какой-нибудь*). Ostatní zájmena nemají tato specifika. (Сидоренко 1990, s. 39)

5. Druhy zájmen

Pro zařazení zájmena *какой* k určitému druhu zájmen (určitým druhům zájmen) považujeme za nutné uvést krátkou charakteristiku jednotlivých druhů zájmen. Každý z nich má své vlastnosti, kterými se odlišuje od ostatních. Budeme vycházet z tradiční sémantické koncepce, kdy jsou zájmena rozdělena na 8 druhů. Uvádíme vždy přehled českých zájmen, které jsme převzali z MČ II (1986, s. 89–100), doplněný přehledem ruských zájmen, jak je vyděluje Корецкий. (Корецкий 1976, s. 151)

5. 1. Osobní zájmena (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, они – я, ты, он, она, оно, мы, вы они*)

Osobní zájmena (*personalia*) jsou považována za základní druh, „*jimi začíná charakteristika celého slovního druhu.*“ (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 15) Svou osobitost získávají tím, že se vztahují k účastníkům promluvy (zájmena v první osobě *я – ты* zahrnují osobu mluvčího, zájmena v druhé osobě *ты – вы* se

obracejí na spoluúčastníka/y komunikace a zájmena třetí osoby *on – oni* označují osobu/y, předmět/y, které se neúčastní promluvy, ale jsou známé komunikantům. (Шелякин 1989, s. 112–113) Ve skutečnosti je ale význam osobního zájmena *on – oni* mnohem širší. Tato zájmena mohou také zahrnovat dalšího účastníka v komunikaci, a to v případech, kdy adresát² se stává adresantem nebo spoluadresátem a dřívější adresant a spoluadresát adresátem. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 16) Jak vyplývá z uvedené sémantiky osobních zájmen, zájmena v první a druhé osobě mají pouze deiktickou funkci, zatímco zájmena v třetí osobě funkci anaforickou. (Шелякин 1989, s. 112–113) Osobní zájmena disponují gramatickými kategoriemi rodu, čísla i pádu, které se formálně i funkcionálně shodují s rodem, číslem i pádem podstatných jmen. (Шелякин 1989, s. 112)

5. 2. Zvratné zájmeno (*si/sobě – себя*)

Mezi zvratná zájmena (reflexiva) je v ruském jazyce přiřazováno pouze zájmeno *себя*, které „ukazuje na předmět (osobu nebo neosobu), který je objektem svého vlastního děje“. (Rybák 1989, s. 321) V českém jazyce do této skupiny náleží také zájmeno *si, se* (které je v ruštině nahrazeno formou slovesa *se* sufixem *-ся/-сь*). Také užití tohoto zájmena v češtině je mnohem širší (např. ve významu vzájemnosti, tam, kde se v ruském jazyce uplatňuje spojení *друг друга*). (Копецкий 1976, s. 153)

Zájmeno *себя* může vystupovat ve funkci předmětu (*я не вижу себя в зеркале*). Jestliže ale plní ve větě funkci částice, potom samo o sobě neplní funkci větného členu – větným členem se stává až po přiřazení ke slovu, ke kterému se vztahuje (*он нашёл себе женщину*). Vyskytuje se také ve stálých spojeních typu *он вне себя (je bez sebe)* a ve spojeních dávající ohodnocení (*красавица собой*). (Копецкий 1976, s. 153)

Toto zájmeno nemá formu nominativu a ve větě vystupuje pouze v nepřímých pádech. (Копецкий 1976, s. 153) Také je pro něj charakteristické, že z morfologického pohledu nemá vyjádřeny kategorie rodu a čísla. (Шелякин 1989, s. 117)

---

² Adresát „pasivní účastník komunikace, jemuž je sdělení přímo adresováno, posluchač nebo čtenář“ × Adresant „mluvčí“ (Lotko 2005, s. 11)

5. 3. *Přivlastňovací zájmena (můj, tvůj, náš, váš, jeho, její, jejich – мой, твой, наш, ваш, его, её, их, свой)*

Přivlastňovací zájmena (posesiva) „identifikují v podmínkách konkrétní komunikace buď mluvčího, nebo adresáta, nebo předmět komunikačního aktu jako vlastníka předmětu, k němuž ukazují“. (MČ II, s. 91)

Pro přivlastňovací zájmena je charakteristická souvztažnost s osobními zájmeny: я – мой, ты – твой, он – его, она – её, оно – его, мы – наш, вы – ваш, они – их. Výjimku představuje zájmeno *свой*, které se vztahuje k zvratnému zájmenu *себя*. (Рахманова, Суздальцева 1997, s. 203)

V rámci této skupiny zájmen lze vydělit adjektivní zájmena (*мой, твой, наш, ваш, свой*) a zastaralé formy genitivu osobního zájmena *он* (-а,-о,-у) *его, её, их*. Zatímco adjektivní zájmena vyjadřují příslušnost k první nebo druhé osobě, s výjimkou zájmena *свой*, které se vztahuje k libovolné osobě (první, druhé i třetí), druhá skupina vyjadřuje příslušnost pouze k třetí osobě. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 55)

Přivlastňovací zájmena disponují syntaktickými kategoriemi rodu, čísla i pádu, které formálně odpovídají rodu, číslu i pádu podstatných jmen. (Шелякин 1989, s. 115)

5. 4. *Ukazovací zájmena (ten, tento, takový – тот, этот, такой, таков)*

Funkcí ukazovacích zájmen (demonstrativ) je ukázání, které může být dvojího druhu. Jestliže ukazují ke skutečnosti přímo, je to deixe situační – exofora, která napomáhá prostorové orientaci. (MČ II, s. 92) Jestliže odkazují v rámci textu, potom se jedná o deixi kontextovou – endoforu, jejíž funkcí je organizace textu. Kontextová deixe může odkazovat zpětně (anafora), nebo dopředu (katafora). (Подлеская 1989, s. 13)

Pro ruská i česká ukazovací zájmena je charakteristické vyjádření příznaku blízkosti – vzdálenosti. Např. zájmeno *этом* (*ten, tento*) ukazuje na předměty, které se nachází v blízkosti mluvčího, a zájmeno *том* (*tamtén*) na vzdálenější předměty. Zatímco ale v ruském jazyce vystupuje jako signalizátor anafory zájmeno *этом* (tedy blízký příznak), v českém jazyce je tímto signalizátorem zájmeno *ten* (vzdálený příznak). (Rybák 1989, s. 323–324)

5. 5. Tázací zájmena (*kdo, co, jaký, který, čí – кто, что, какой, каков, чей, который*)

Jak jsme uvedli v 2. kapitole, v některých gramatikách se nevydělují tázací a vztažná zájmena zvlášť, ale tvoří jednotnou skupinu. V ní se pak na vztažná zájmena pohlíží jako na užití tázacích zájmen v relačním vztahu, neboť jsou charakterizovány jako kontaminace zájmen a spojek. (Сидоренко 1990, s. 56)

Tázací jména (interogativa), jak vyplývá z jejich označení, se užívají v tázacích větách, většinou na počátku věty. K tomu je jim zapotřebí určitých syntaktických a intonačních podmínek. (Игнатъева, Чепасова, Мительская 2007, s. 30)

Jejich osobitostí je, že, „*ukazují na sledované nebo myšlené předměty, příznaky, množství, okolnosti atd., které jsou pro mluvčího neurčité (neznámé)*“. (Шелякин 1989, s. 122) Jejich užitím mluvčí dává najevo adresátu, že od něj očekává objasnění, vyjasnění této „neurčitosti“.

Z morfologického pohledu patří do této skupiny rozmanitá slova. Rybák vyděluje substantivní tázací zájmena (*кто, что*), která vyjadřují pouze gramatickou kategorii pádu, adjektivní tázací zájmena (*какой, который*) vyjadřující kategorii pádu, rodu i čísla, adverbialní (prostorová *где, куда*, časová *когда*, objasňující *почему, зачем*) a množstevní (*сколько*). (Рыбák 1989, s. 311)

Důležité je stanovit rozdíly mezi zájmeny *jaký, který*, v ruštině vyjádřené zájmeny *какой, который*. Obě zájmena jsou adjektivního skloňování, zatímco v rodě, čísle a pádu se shodují se substantivy. Jejich užití se v českém a ruském jazyce výrazně liší. Zatímco zájmeno *который* se užívá při objasňování pořadí, následnosti (*Который час?*), nebo při označení jednoho z více předmětů (*Который из этих предметов вам принадлежит?*), zájmeno *какой* se užívá při zjišťování kvality, podstaty (*Какая шляпа ваша?*). Ve zvolacích větách (*Какая красивая женщина!*) a pro otázku zjišťující rok a datum (*Какое сегодня число?*) je rovněž charakteristické užití zájmena *какой*. (Шелякин 1989, s. 124)

5. 6. *Vztažná zájmena (kdo, co, jaký, který, čím, jenž – кто, что, какой, каков, чей, который)*

Vztažná zájmena (relativa) slouží jako prostředky ke spojování vět. Tím se také liší od tázacích zájmen, která nevystupují v relačním vztahu. Další odlišností od tázacích zájmen je to, že ačkoliv také implikují neurčitost, neapelují na její odstranění. Od spojek se také liší tím, že si uchovávají identifikační funkci, vystupují tedy jako větné členy. (MČ II 1986, s. 96)

Vztažná zájmena jsou užívána v souvětích, na počátku vedlejší věty. Mají dvojitý syntaktický a sémantický vztah – s podstatným jménem věty hlavní a se slovesem věty vedlejší. (Игнатьева, Чепасова, Мительская 2007, s. 31)

5. 7. *Neurčitá zájmena (někdo, něco, některý, něčí, kdokoli(v), cokoli(v), kdosi, čísi, ledakdo – некто, нечто, некоторый, некий, несколько, кто-то, что-то, кто-нибудь, какой-нибудь, какой-то)*

Všechna neurčitá zájmena (indefinita) obsahují odkaz na předmět, osobu, místo, čas, aniž by však podávala konkrétní údaje. Jsou tedy charakteristická svou neurčitostí, nekonkrétností. Mluvčí buď nezná konkrétní údaje, nebo je nechce z nějakého důvodu sdělit, anebo sdělení těchto informací nepovažuje za důležité. (Шелякин 1989, s. 127)

V PMČ II vydělují autoři několik druhů neurčitosti: neurčitost nespécifikovanou (*někdo, něco, nějaký*), neurčitost větší míry (*kdosi, kterýsi*), libovolnost (*kdokoliv, cokoliv*), rozmanitost (*ledakdo, ledakterý*), všeobecnou platnost (*kdekdo, kdejaký*), měrové hodnocení (*málokdo, málokterý*), s příznakem „různý“ (*všelikdo*), s příznakem hovorovým a expresivně zesilujícím (*bůhvíkdo*). (PMČ 1995, s. 299–300) Můžeme tedy říci, že jednotlivá neurčitá zájmena jsou odlišena také stylově.

V ruském jazyce se především jedná o zájmena s prefixálním komponentem не- a morfěmy -то, -либо, -кое, -нибудь. (Галкина-Федорук 1963, s. 16–17) V českém jazyce je situace obdobná. Neurčitá zájmena jsou tvořena pomocí prefixálních komponentů ně-, lec-, leda- všeli- a sufixálních komponentů -si, -koli(v). V češtině jsou také časté sprežkové výrazy (*bůhvíkdo, zřídka*). (MČ II 1986, s. 97)

5. 8. *Zájmena totalizující kvantum, míru (totalizátory) (všechn, veškerý, každý, sám – весь, целый, каждый, всякий, сам, самый, любой)*

Tzv. totalizátory mají zevšeobecnující význam, tj. vyjadřují úplnost, celost množství osob, věcí... Jedná se o zájmena, která ukazují na všechny předměty dané skupiny (množství), které jsou si podobné. (Шелякин 1989, s. 128)

Svým významem jsou blízká záporným zájmenům, s nimiž tvoří dvě protikladné jednotky (záporný, kladný význam). Zatímco záporná zájmena mají charakter záporný, zájmena totalizující kladný. Tato zájmena jsou vzhledem ke své sémantice v některých gramatikách řazena mezi zájmena neurčitá. (Rybák 1989, s. 319)

Jak jsme již uvedli v kapitole klasifikace zájmen, Příruční mluvnice češtiny řadí mezi totalizátory také zájmena, jejichž významem je popření jakéhokoliv množství (*nikdo, nic, žádný*). (PMČ 1995, s. 299–300) Tato zájmena my budeme však pojímat v souladu s tradiční klasifikací zájmen, tedy jako zájmena záporná.

5. 9. *Záporná zájmena (nikdo, nic, nijaký, ničí, žádný – никто, ничто, некого, никакой, ничей)*

Záporná zájmena (negativa) vyjadřují „protiklad totálnosti, tj. nulovost, totální negaci – popírají, vylučují existenci/výskyt bytostí, věcí atd.“ (MČ II 1986, s. 98–99) Se zápornými zájmeny je spojena totální negace (negace sémantická). (MČ II 1986, s. 99)

V ruštině jsou pro záporná zájmena charakteristické prefixy *не-* a *ни-*. Jejich užití se však liší. Prefix *не-* můžeme užít pouze tehdy, jestliže se v dané větě nevyskytuje další zápor, a prefix *ни-* pouze v přítomnosti částice *не* u slovesa. (Шелякин 1989, s. 128) V češtině jsou negativa založena převážně na základních výrazech s tázacími kořeny a s prefixem *ni-*. (MČ II 1986, s. 98)

6. Зájmeno *какой*

V předcházející kapitole jsme se podrobněji věnovali klasifikaci zájmen. To nám umožnilo přiřadit zájmeno *какой* k následujícím druhům.

V první řadě můžeme zájmeno *какой* přiřadit k **tázacím zájmenům**. V těchto případech je charakteristické užití zájmena *какой* v atributivní a predikativní pozici.³ Jeho užití se také v současném ruském jazyce rozšiřuje a často bývá také zaměňováno zájmenem *который*. Jak jsme již uvedli, zájmeno *какой* se užívá při zjišťování kvality, podstaty (*Какая шляпа ваша?*), pro otázky zjišťující rok a datum (*Какое сегодня число?*).

Zvláštním případem je užití zájmena *какой* **ve zvolacích větách**, v nichž ukazuje na vysokou míru příznaku. V těchto případech tázací zájmena ztrácejí svůj tázací význam a vyjadřují **emocionálnost**. Tyto zvolací věty se zájmenem *какой* mohou vyjadřovat vysoký stupeň množství či kvality (*Какая прелесть! – То же ale krásа!*), údiv mluvčího, a také negativní emoce (např. ironický vztah k někomu, něčemu *Какой уж он нам специалист! Какýпак то же odborník*). (Кубик, s. 220–221) Autoři Ruské gramatiky a Krátké ruské gramatiky označují tyto věty jako „*предложения с местоименно-интенсифицирующей связью частей*“ – tedy jako věty s intenzifikujícím zájmenem *какой*. (Краткая русская грамматика 1989, s. 536; Русская грамматика 1980, s. 513) K vyjádření citového zaujetí v ruštině slouží nejen intonace, ale také zájmena *какой*, *такой*, zájmenné výrazy *что за*, příslovce *только*, částice *ни*,... Ve spojení s částicí *же* zájmeno *какой* vyjadřuje výtku, podiv (*Какай же вы обидчивый! Jste вы ale urážlivý!*). Může se také vyskytovat ve spojení s příslovcem *там*, za případného doplnění částice *уж*. V těchto případech mluvčí poukazuje na to, že míra (jakost), o které se mluví, není nikterak zvláštní *Какая там работа! Какýпак práce!*. (PMR II 1960, s. 68–69). Protože je tento typ zájmen velmi produktivní, budeme emocionální (citová) zájmena vymezovat jako samostatný druh.

Dále se zájmeno *какой* může vyskytovat ve funkci **vztažného zájmena**. I když jsou vztažná zájmena homonymní tázacím zájmenům, budeme zájmeno *какой* zkoumat rovněž odděleně, tj. jako tázací a vztažné zájmeno. Na rozdíl od tázacích zájmen, odlišnosti mezi zájmeny *какой*, *который* se stírají, je pro ně charakteristické „*сémантиккэ сближени поточи ужити zájмена какой в сэмантиккэ зонэ vztažného zájмена*

³ Např. pro zájmeno *каков* je charakteristické užití pouze v predikativní pozici. (Шелякин 1989, s. 124)

который“ . (Шелякин 1989, s. 126) Dále je pro ně příznačné, že mohou být díky neutralizaci sémantického základu zaměněny zájmenem *что*. (Шелякин 1989, s. 125–126)

Zájmeno *какой* může také náležet k **neurčitým zájmenům**. V takových případech ukazuje na předmět, osobu, místo, čas, pro něž je charakteristická absence jednoznačnosti, konkrétnosti. (Шелякин 1989, s. 127) V českém jazyce bývá vyjádřeno pomocí slov *jakýsi, takový* (např. *jakýsi trpělivý muž*). Může vyjadřovat libovolnost, nahodilost *какой угодно* (*jakýkoli*), *какой попало* (*kdejaký*), neznámost, nejistotu *неизвестно какой* (*peznáto jaký*). (PMR I 1961, s. 435)

I když méně často, ale vyskytují se také případy, kdy je užito zájmena *какой* jako **totalizátoru – zájmena totalizujícího kvantum, míru**. V tomto významu se užívá spojení *какой же... не, какой ни, какой ни есть*. Tomu v češtině odpovídají věty typu *Kdo by neslavil Vánoce?!* (ve smyslu každý je slaví). (Шелякин 1989, s. 129)

V následující kapitole se tedy pokusíme doložit, že zájmeno *какой* se vyskytuje jako

- a) **Tázací zájmeno**
- b) **Emocionální zájmeno**
- c) **Vztažné zájmeno**
- d) **Neurčité zájmeno**
- e) **Zájmeno totalizující kvantum, míru.**

Uvedeme také, jak jsou jednotlivé skupiny produktivní, tedy v jaké funkci se zájmeno *какой* vyskytuje nejčastěji. Předpokládáme, že nejproduktivnější bude užití v prvních dvou skupinách, tedy zájmeno *какой* jako tázací, emocionální zájmeno a také jako zájmeno vztažné.

7. Zájmeno *какой* v současné ruské literatuře

K tomu, abychom došli k cíli této práce, je zapotřebí doložit výskyt daného zájmena na konkrétním materiálu. Naším záměrem je nalézt zájmeno *какой* v dílech současně píšících ruských autorů. To proto, abychom zjistili současné tendence při překladu zájmena *какой* z ruštiny do češtiny. Pro tyto účely jsme zvolili šest prozaických děl tří autorů. Konkrétně se jedná o knihy Borise Akunina – Achillova smrt a Turecký Gambit, Viktora Pelevina – Omon Ra a Svatá kniha vlkodlaka, Vladimíra Sorokina – Třicátá Mariina láska a Vánice.

Od každého z autorů jsme zvolili dvě knihy kvůli tomu, aby nalezené výrazy nebyly nahodilé a aby měly opodstatněné místo v jejich tvorbě. Protože je obtížné sehnat originál uvedených knih, knihu jsme buď stáhli na internetových stránkách, nebo jsme použili online verzi (viz seznam literatury). Na základě zjištěného materiálu se tedy pokusíme stanovit, v jakých konkrétních případech se dané zájmeno nejčastěji vyskytuje. Uvědomujeme si, že výběr autorů je omezený, domníváme se přesto, že se jedná o dostatečný materiál, který je pro účely této práce vyhovující.

Především však chceme zjistit, jestli se opravdu vyskytuje zájmeno *какой* jako zájmeno tázací, vztažné, emocionální, neurčité a totalizující kvantum a míru. Také chceme uvést, v jaké míře se uvedené druhy zájmen vyskytují.

Dále nás zajímá, do jaké míry se shoduje překlad zájmena *какой* z ruského jazyka do českého – zdali zůstává zachována sémantika tohoto zájmena. To znamená, že jestliže v ruském jazyce bude zájmeno *какой* náležet k tázacím zájmenům a v překladu do českého jazyka např. k neurčitým, bude na tuto skutečnost upozorněno.

Na základě zkoumaných knih jsme došli k závěru, že zájmena *какой* bývá v současné ruské próze opravdu užito jako zájmena tázacího, vztažného, emocionálního a neurčitého. Jejich výskyt se však liší svou frekvencí. Výsledky jsou následující: Zájmeno *какой* se z celkového počtu 240 (celkem 480 ruských a českých jednotek) vyskytuje 91 krát jako emociální zájmeno, 71 krát jako tázací, 58 krát jako vztažné, 5 krát jako neurčité a 1 krát jako totalizující kvantum a míru. Dále jsme našli věty, v nichž zájmeno *какой* přebírá vlastnosti jak tázacích, tak citových zájmen. Tyto věty – tzv. řečnické otázky, které jsou na pomezí mezi citovými a tázacími větami, mají také poměrně četné zastoupení – 14 výskytů.

7. 1. *Какой* jako zájmeno emocionální

Největší zastoupení v současné ruské próze má tedy zájmeno emocionální. Můžeme uvést následující příklady: „*Какая удача!*“ „*То mám ale štěstí!*“ (AS 9); „*Кошмар какой.*“ „*Такая hrůza.*“ (TML 137); „*Фу какая пошлость [...]*“ „*Фу, že se nestydíš [...]*“ (SKV 229); „*Да, собственно, какого хрена я раскисла?*“ „*Але прощ жсем се vlastně takhle sesypala?*“ (TML 143)

Zájmeno *какой* v těchto případech vyjadřuje vztah mluvčího ke skutečnosti. K této skutečnosti může zaujímat jednak **pozitivní stanovisko** „*Какое сегодня замечательное утро, – проговорила Гобзева, щурясь на восходящее солнце.*“ „*„Jaké je dnes nádherné ráno,‘ pronesla Gobzevová a zahmořila oči před paprsky vycházejícího slunce.*“ (TML 233), ale také **negativní** „*Какая гадость!*“ „*Фу, že se nestydíš, ты чуňáку jeden!*“ (SKV 139)

Další významy konstrukcí se zájmenem *какой* mohou být: **ironie** „*Надо же, какое имечко у адвоката – Антон Дрель.*“ „*No teda, to je podařené přijmení pro advokáta – Antonín Nebozez.*“ (SKV 74), **přítakání** „*Какой ты убежденный, – проговорила Марина, рассматривая его крепкие руки.*“ „*„Ty jsi ale přesvědčenej,‘ pronesla potalu Marina a zadívala se na jeho silné ruce.*“ (TML 175), **soucit** „*Бедный – вздохнула я. – Какое наказание.*“ „*„Ty můj chudáčku,‘ povzdechla jsem si. „To je jako za trest.’“* (SKV 181), **přezírání** „*Ух ты, какой Павлик Морозов.*“ „*Але то се подівејте, јакýхо ту máme Pavlika Morozova.*“ (SKV 325), **nadšení** „*Какое платье! Какая шляпка!*“ „*То jsou nádherné šaty! А ten klobouk!*“ (TG 98), či **víra**

v **něoho/něco** „*Какое все–таки благородное сердце, подумала я.*“ „*„Přese jen má ušlechtilé srdce,‘ pomyslela jsem si.*“ (SKV 290)

Tato expresivnost je také vyjádřena zvláštním pořádkem slov, přičemž zájmeno *какой* zaujímá ve většině případů první místo ve větě. Tím zdůrazňuje emocionální charakter věty. Můžeme se však setkat také s případy, kdy se zájmeno *какой* nachází až na konci věty. Ale i v takových případech podtrhuje expresivní zabarvení dané výpovědi. Např. „*Так ведь риск какой, – сказал Караченцев.*“ „*„Ale to je přese hrozně riskantní,‘ oponoval Karačencev.*“ (AS 175); „*Вот ты дурачок–то какой, Омка.*“ „*„Ty jsi mi ale trumberka, Омко.*“ (OR 39)

Expresivnost bývá také v češtině zdůrazněna pomocí **zvolacích slov sakra (ksakru)** „*А жизнь знаешь какая длинная.*“ „*„A život je sakra dlouhej.*“ (SKV 47), užitím navíc **přivlastňovacích zájmen** „*Бедный – вздохнула я. – Какое наказание.*“ „*„„Ty můj chudáčku,‘ povzdechla jsem si. „To je jako za trest.”*“ (SKV 181), **nebo osobních zájmen v dativu vyjadřujících vztah k mluvčímu** „*Вот ведь блядь какая.*“ „*„To je mi ale volovina.*“ (OR 97)

Často se také vyskytují emocionální konstrukce typu ***Ty jsi ale..., To byl ale...*** „*Какой человек был, просто душа–человек.*“ „*„Ach, jaký to byl člověk, duše čistá!*“ (AS 61) Běžně se však také setkáme s překlady zájmena *какой* pomocí slov ***takový, jaký*** „*Стыд какой.*“ „*„Тaková ostuda.*“ (TML 137); „*Какая жалость, Варвара Андреевна! – еще издали крикнул он. –Какая непоправимая утрата!*“ „*„„Jaká škoda, Varvaro Andrejevno!’ volal na ni zdálky. „Jaká nenahraditelná ztráta!’”*“ (TG 104) Způsob překladu těchto vět však neodpovídá českému jazykovému úzu. Překlad emocionálních konstrukcí se zájmenem *jaký* můžeme považovat za rusismy. Mnohem vhodnější je podle našeho názoru užití ***To je..., Taková...*** (*To je ale škoda, Varvaro Andrejevno!; Taková nenahraditelná ztráta!*)

Pro emocionální zájmeno *какой* je charakteristický výskyt s podstatným jménem ***чёрт***. „*Да нет, майор, какая к черту измена!*“ „*„Ba ne, majore, jakápak zrada!*“ (TG 78); „*Какая к черту слежка!*“ „*„„Jak ji má ksakru sledovat“?* (AS 164); „*Какого черта она здесь?*“ „*„Kde se to tu u všech všudy bere?“* (V 28) Ve všech případech je užito volného překladu, expresivita však zůstává zachována.

Expresivnosti zájmeno *какой* nabývá také spojením s částicí *же*. *Какой же все-таки... То же ale...* (SKV 68), „*Так какого ж черта... – начал было доктор, но метель влетела ему в рот.*“ „*„Так proč krucifix...,’ spustil zase doktor, ale ústa mu ucpala vánice.*“ (M 81). V překladu do češtiny se v uvedených příkladech tato částice ve spojení s emocionálním zájmenem *какой* nepřekládá – užívá se opět expresivních výrazů k co nejvhodnějšímu vyjádření daného větného celku.

7. 2. *Какой* jako zájmeno tázací

Z uvedeného materiálu je patrné, že druhou největší frekvenci má zájmeno *какой* jako tázací zájmeno. Můžeme však říci, že kvantitativní rozdíly mezi jednotlivými výsledky jsou nepatrné. Tázací zájmeno se od emocionálního liší tím, že nepojmenovává, neukazuje na určitý jev, určitou osobu, či předmět. Jak jsme uvedli v teoretické části, pouze se na ně ptá. To znamená, že nenesе žádnou informaci o této skutečnosti. „*С какой группой?*“ „*С jakou skupinou?*“ (TML 141); „*А у тебя какая пластинка любимая?*“ „*А jakou desku máš rád ty?*“ (OR 95)

Tázací zájmeno *какой* stojí téměř vždy na prvním místě ve větě (popřípadě na druhém, předchází-li mu předložka). Jestliže je součástí souvětí, vyskytuje se opět na počátku jedné z vět v souvětí. „*И как-то так ловко повернул, что далее дискутировалось лишь одно – в каком браке жить, гражданском или церковном.*“ „*„Так šikovně na to zavedl řeč, že už bylo třeba prodiskutovat jedině, а sice v jakém manželství by měli žít – в občanském nebo círковním?*“ (TG 12–13)

Tázací zájmeno *какой* se v současné próze překládá do češtiny pomocí slov **jaký**, **který**. Jak vyplývá z našeho výzkumu, nejčastějším způsobem překladu je překlad slovem **jaký**. Dále jsme se setkali s překladem **odkdy** „*С каких пор вы связаны с германской разведкой?*“ „*Оdkdy udržujete styky s německou rozvědkou?*“ (AS 262), **jak** „*В каком вы теперь состоите? – спросил Мизинов.*“ „*„„Jak se cítíte?’ optal se Mizinov.*“ (TG 37) Spojení **В каком смысле?** se ve zkoumaných knihách nachází 4 krát, přitom 3 krát překladatelé užili při překladu zájmena **jak** *Jak to myslíte?* (TG 37, V 84, SKV 123) a 1 krát zájmena **proč** „*Но если деревня христианская, тогда в каком смысле минарет?*“ „*„Ale jestli je to tedy křesťanská vesnice, tak proč tu mají minaret?*“ (TG 9) Věta, v níž je užito překladu pomocí zájmena **proč**, má však jiný charakter – nežádá se vysvětlení našeho mínění (z důvodu nejasnosti, nepochopení), ale objasnění informace. Ačkoliv je průkazná tendence překladu tázacího zájmena *какой* pomocí slov

jaký, není ani v jednom případě spojení *В каком смысле?* přeloženo jako *V jakém smyslu?* I když i takový překlad je možný. Užití tohoto spojení navíc předpokládá doplnění (*V jakém smyslu* byl SSSR socialistický?), zatímco *Jak to myslíte?* toto doplnění nevyžaduje.

Setkáváme se také s příklady, kdy překladatel do českého jazyka užívá různých lexikálních jednotek, aby popsal sdělení vyjádřené v ruštině. Vhodným příkladem je spojení *Какая разница*, překládaná do češtiny následujícími způsoby: „*Vždyť je to jedno.*“ (AS 208); „*Na tom nesejde.*“ (OR 41); „*A jaký je v tom potom rozdíl?*“ (SKV 332)

Částice **же** se užívá také ve spojení s tázacím zájmenem *какой*. „*Например, какими же, Прохор Ахрамеевич? – холодно осведомился Эраст Петрович.*“ „*Какým například, Prochore Achramejeviči?*“ *chladně se otázal Erast Petrovič.* (AS 31); „*Это с каких же пор?*“ „*Odkdypak?*“ (AS 141) Můžeme tedy potvrdit, že částici **же** odpovídá při překladu částice **pak**.

Funkcí tázacích vět je kromě orientace na získání odpovědi také předání informace, která má však vždy emocionální charakter. Tyto otázky, které nevyžadují odpověď (popřípadě se od nich odpověď neočekává), se nazývají **rétorické otázky**. (Русская грамматика, s. 401–402) Dochází u nich tedy k rozporu mezi aktuálním a gramatickým obsahem výpovědi. Z našeho výzkumu vyplývá, že se jedná o otázky, jimiž je vyjadřováno a zdůrazňováno záporné tvrzení. „*Какой смысл бежать по железной дороге, если маршрут известен властям?*“ „*Сopak má smysl prchat vlakem, když vědí, kam má namířeno?*“ (TG 299); *Какой уж запах?! „Так jakýpak pach?“* (V 121); „*Какой тут смех. Здорово работала.*“ „*Proč bych si dělal legraci. Pracovalas jako kat.*“ (TML 210); *Какой –назад?! Так jaképak zpátky?* (V 29) Tyto rétorické otázky by bylo možné podle našeho názoru také přeložit následujícím způsobem: *Vždyť to nemá smysl prchat vlakem, když vědí, kam má namířeno! Vždyť nic nesmrdí! Nic není k smíchu. Žádné zpátky!* V tomto příkladu je explicitně vyjádřen zápor, avšak uvedené věty tím ztratily svůj emocionální i rétorický charakter. Autoři překladu se snaží dodržet rétorický ráz.

Protože rétorické otázky jsou vždy emocionálně zabarvené a zájmeno *какой* nabývá expresivního významu, považujeme tento typ zájmen na pomezí mezi tázacími a citovými zájmeny.

7. 3. *Какой* jako zájmeno vztažné

Dalším produktivním typem je vztažné zájmeno *какой*, které uvozuje vedlejší větu. Nachází se tedy na začátku vedlejší věty, kde plní důležitou funkci – připojuje vedlejší větu k větě hlavní. Odkazuje tedy k větě hlavní, k tématu výpovědi. Na našem materiálu je také patrné, že vyjadřuje vztah k osobě, věci, apod. Na rozdíl od tázacího zájmena se nenachází v tázacích větách, ale v oznamovacích. Tím, že vystupují ve funkci spojovacích výrazů a plní funkci větného členu, se liší od všech ostatních zájmen.

V Morfologii ruštiny I. (s. 159) uvádí, že zájmeno *какой* překládáme pomocí slov **co**, **že**, **jak** a **jaký**, **který**. Z našeho výzkumu však vyplývá, že překlady pomocí slov *co*, *že* a *jak* jsou pouze sporadické. Nalezneme jen několik takových dokladů: **že** „*Фандорин дотронулся рукой до виска, и Варя внезапно заметила, какой у него бледный, усталый вид.*“ „*Fandorin se dotkl spánku a Varja si všimla, že vypadá hrozně unaveně.*“ (TG 188) **co** „*Теперь не узнаем, какой у него умысел был.*“ „*Тед' се недозвiте, со тiл в iмyслy.*“ (AS 300); **jak** „*Уж не знаю, каким образом ему удалось поменять «Плевну» на «Никополь», но без этого иуды тут явно не обошлось!*“ „*Nevím, jak se ti podařilo změnit Plevno na Nikopol, ale nějak to ten Jidáš udělat musel!*“ (TG 132)

Naopak velmi průkazná je tendence překladu vztažného zájmena *какой* pomocí českého výrazu **jaký**. „*Иногда я вспоминал детство, иногда представлял себе, каким именно будет стремительно приближающийся миг старта в вечность.*“ „*Někdy jsem si vzpomněl i na dětství, jindy jsem si zase představoval, jaký asi bude překotně se blížící okamžik startu do věčnosti.*“ (OR 55); „*Из подписи было непонятно, каким образом Фенрир догонит солнце и пожрет его [...]*“ „*Z podpisu nebylo zřejmé, jakým způsobem Fenrir slunce dohoní a zhltně [...]*“ (SKV 143); „*Потом заспорили, какая парламентская система лучше.*“ „*Pak se začali hádat, jaký parlamentní systém je lepší.*“ (TG 82)

Uvedli jsme, že vztažnému zájmenu *какой* odpovídá v češtině také zájmeno *který*. Nenalezli jsme však jediný doklad, který by tuto tendenci potvrzoval.

7. 4. *Какой* jako zájmeno neurčité

Menší zastoupení má zájmeno *какой* jako neurčité zájmeno. Tyto případy se vyskytují velmi řídko. Našli jsme pouze pět nálezů tohoto typu zájmena. Jak jsme uvedli v teoretické části, pro tento typ zájmena je charakteristické, že může vyjadřovat různou míru neurčitosti. A to zejména **neurčitost blíže nespecifikovanou** „*Не будет ли какого порученьца? – спросил он, глядя на молодого человека взглядом преданным и ласковым.*“ „*„Můžu vám snad prokázat nějakou službičku?“ zeptal se a vzhlížel k slibnému mladému ránovi oddaným a vstřícným pohledem.*“ (AS 38); „*Как какая хуйня случается, все на технический отдел валят.*“ „*Кdyž se něco podělá, všichni to házej na technický oddělení.*“ (SKV 163) a **neurčitost větší míry** „*Не иначе как ждут чего-то лихие ребята: то ли на дело пойдут, то ли разговор какой нешуточный предполагается. В остальном – публика мелкая, неинтересная.*“ „*Zdá se, že ti nebezpeční hoši na něco čekají: bud' se chystají na nějakou akci, nebo před sebou mají jakýsi důležitý rozhovor.*“ (AS 115–116)

Jak uvádí autoři Příruční mluvnice pro Čechy I. (s. 434), zvláštním případem neurčitého zájmena *какой* je jeho užití v zájmených složeninách. Jedná se o složeniny typu **čertvíjaký** „*Это народ какой – то... чорт знает какой.*“ „*То jsou ti lidi... čertvíjaký.*“ (TML 174) Tyto výrazy vyjadřují neznámost, nejistotu a úplnou neurčitost, mají však hovorový příznak. Nalezli jsme ale pouze jediný doklad, který potvrzuje výskyt dané složeniny.

Zájmeno *какой* může odkazovat na neurčitost přídavného jména „*Не иначе как ждут чего-то лихие ребята: то ли на дело пойдут, то ли разговор какой нешуточный предполагается. В остальном – публика мелкая, неинтересная.*“ „*Zdá se, že ti nebezpeční hoši на něco čekají: bud' se chystají на nějakou akci, nebo перед собой mají jakýsi důležitý rozhovor.*“ (AS 115–116), především však na neurčitost předmětů, osob, apod.

Neurčité zájmeno *какой* se do češtiny překládá především pomocí slov ***jak, jakýsi, jakýkoli(v), něco***. Tyto výrazy zachovávají ve svém významu neurčitost.

7. 5. *Какоў jako zájmeno totalizující kvantum a míru*

Zájmeno *какоў* totalizující kvantum a míru jsme našli v jediném případě: „У японцев самурай – а мы с вами по их понятиям самурай – должен хранить верность своему сюзеру, каким бы скверным тот ни был.“ „Samuraj v Japonsku – а ты два jsme podle jejich chápání takoví samurajové – musí zachovávat věrnost svému suverénovi, аť už je to jakýkoliv padouch.“ (AS 67) Řadíme jej do skupiny zájmen totalizujících, protože vyjadřuje význam úplného množství. V ruštině je pro totalizátory charakteristické spojení *какоў* s částicí **ни**, které vyjadřuje libovolnost v kladném slova smyslu (tj. *Musí zachovávat věrnost svému suverénovi, аť už je to kdokoliv.*).

8. Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, s jakými českými ekvivalenty zájmena *какой* se při překladu z ruského jazyka do českého setkáváme. Zaměřili jsme se na tvorbu současně píšících ruských autorů, na které jsme chtěli ukázat současné tendence při překladu zájmena *какой*. K tomu bylo zapotřebí uvést klasifikaci zájmen, jak ji pojmají různí filologové, a především podat definice jednotlivých druhů zájmen. To nám umožnilo přiřadit zájmeno *какой* k tázacím, emocionálním, vztažným, neurčitým a totalizujícím zájmenům. Náš výzkum jsme opřeli o díla Borise Akunina – Achillova smrt a Turecký Gambit, Viktora Pelevina – Omon Ra a Svatá kniha vlkodlaka, Vladimíra Sorokina – Tricátá Mariina láska a Vánice. Vycházeli jsme z jazyka originálu, tedy z ruského jazyka. V těchto dílech jsme vyhledali zájmeno *какой* a našli jeho příslušný ekvivalent v českém jazyce. Jednotlivé nálezy jsme seřadili podle příslušnosti k určitému druhu zájmen (tázacím, vztažným, apod.).

Na základě analýzy uvedených prozaických děl jsme došli k závěru, že zájmeno *какой* se skutečně vyskytuje jako **zájmeno emocionální, tázací a vztažné**. Přitom největší míru zastoupení má zájmeno emocionální. Z celkového počtu nalezených dokladů připadá 91 emocionálnímu zájmenu *какой*. Podobnou frekvenci výskytu má také jako zájmeno tázací – 71. V porovnání s předešlými druhy zájmen má zájmeno vztažné nejnižší zastoupení – 58. Jak vyplývá z frekvence užití, zájmeno *какой* jako emocionální, tázací a vztažné je velmi produktivní.

V teoretické části jsme přiřadili zájmeno *какой* také k **neurčitým zájmenům**. I když je jeho výskyt velmi sporadický, v současné ruské próze je zastoupeno. Vzhledem k jeho nízkému výskytu (5), nemůžeme mluvit o příznačné tendenci, ale spíše o ojedinělém užití zájmena *какой* s neurčitým významem.

Jediný doklad jsme získali o zájmenu *какой*, které by plnilo funkci **totalizujícího zájmena**. Jedná se o spojení zájmena *какой* a částice *ни*, které společně vytvářejí význam úplného a neurčitého množství (tj. v češtině tomu odpovídající výraz kdokoliv)

Stanovili jsme, že **na pomezí mezi tázacími a emocionálními větami jsou rétorické otázky se zájmenem *какой***. To z toho důvodu, že ačkoliv se formálně jedná o tázací větu určité modální platnosti, vždy je naznačen citový vztah mluvčího k dané skutečnosti. Citový ráz prozrazuje již zvláštní intonace, slovosled, a také užití různých slovních druhů s citovou funkcí – v našem případě zájmena *какой*. Rétorických otázek se zájmenem *какой* jsme našli 14. V našem materiálu jsou zastoupeny zvolací věty tázací i oznamovací ve stejné míře.

Při překladu do českého jazyka hraje roli sémantika originálu. Můžeme tedy říci, že užití zájmena *какой* v ruském jazyce je analogické českému. To znamená, že jednotlivé druhy zájmen si v obou jazycích odpovídají. S tím také souvisí překlad daného výrazu. Přesto se však setkáme s odchylkami. Při překladu do češtiny může být zájmeno *какой* vynecháno (**elipsa**) „*Ах, какой это был вечер!*“ „*Ach, to byl večer!*“ (SKV 317). Odlišnosti nalezneme především **v ustálených spojeních s tázacími zájmeny**. Velice častá je frekvence výskytu spojení *Каким образом?* – překlady se však již různí. Jednou z možností překladu je se zájmeny *jak, jakto (jak to)* „*Сумел уйти. Уж не ведаю, каким образом.*“ „*Unikl nám. A nevím jak.*“ (TG 155); „*Но как, каким образом?*“ „*Ale jakto?*“ (AS 138); „*Но... но каким образом?!*“ „*Ale... Jak to?*“ (AS 299) Další, a to méně častý, je doslovný překlad tohoto spojení *Какým způsobem?* „*Из подписи было непонятно, каким образом Фенрир догонит солнце и пожрет его [...]*“ „*Z podpisu nebylo zřejmé, jakým způsobem Fenrir slunce dohoní a zhltně [...]*“ (SKV 143) Z ustálených spojení je také velmi frekventované *Какая разница?* V tomto případě je však nečastější doslovný překlad *Какý je v том rozdíl.* „*Да будь ты хоть Мария Магдалина, – сказал он. – Какая разница.*“ „*I kdybys byla třeba Máří Magdaléna, jaký by v tom byl rozdíl?*“ řekl Alexandr. (SKV 261) Překlady jako *Vždyť je to jedno!* jsou ojedinělé.

Jak bývá uváděno v odborných pracích⁴, v českém jazyce se ve větší míře odlišuje dvojice *jaký – který* u vztažných a tázacích zájmen. V naší práci se ale ukázala jiná tendence, a to větší **důraz na odlišování zájmenného příslovce *jak* a zájmena *jaký***. Ani v jednom případě nebylo přeloženo tázací a vztažné zájmeno *какой* jako *který*. Dalším důležitým poznatkem je, že *какой* ve funkci emocionálního zájmena, se velmi řídko překládá do češtiny jako *jaký*. Převažují slova, která mají hodnotící charakter,

---

⁴ Viz např. Morfologie ruštiny I 1996, s. 159.

nebo opisné expresivní konstrukce. Totéž můžeme říci o neurčitém zájmenu *какой*, kterému v češtině odpovídají výrazy *jak, jakýsi, jakýkoli(v), něco*. Překlady *jaký* se pro neurčité zájmeno neuzívá.

I když jsme našli jediný výskyt totalizujícího zájmena *какой*, můžeme přesto také vyvodit, že v českém překladu nebude užito zájmena *jaký*.

Z uvedených příkladů jasně vyplývá, že zájmeno *какой* je ve všech významech v ruštině mnohem více užívané, než jeho český ekvivalent *jaký*.

Je důležité ale upozornit, že zkoumaným materiálem je beletrie – proto nemůžeme naše výsledky vztáhnout na jiné funkční styly. Také si uvědomujeme, že se jedná pouze o výběr autorů a jejich děl. Naším záměrem bylo ukázat současné tendence užití zájmena *какой* v ruské současné próze. Těmi je výskyt zájmena *какой* jako emocionálního, tázacího a vztažného.

Резюме

Целью данной работы является проблематика употребления местоимения *какой* в русском и чешском языках. Мы сосредоточились именно на данном вопросе, потому что местоимение *какой* имеет свое особое семантическое и синтаксическое значение.

Таким образом, мы хотели определить, как переводится русское местоимение *какой* на чешский язык. Мы провели анализ на основе современных прозаических произведений Бориса Акунина («Турецкий гамбит», «Смерть Ахиллеса»), Виктора Пелевина («Омон Ра», «Священная книга оборотня»), Владимира Сорокина («Тридцатая любовь Марины», «Метель»), которые существуют как на русском, так и в переводе на чешский язык. Далее мы хотели определить, к какому разряду относятся исследуемые местоимения и указать их основные черты.

В теоретической части объясняются главные понятия, связанные с термином местоимения. В первой главе дается определение местоимения, как части речи. Как мы видим, по названию (*pronomen* – вместо имени) местоимения отличаются от других частей речи. Мы придерживаемся так называемой «Академической грамматики чешского языка», на основе которой выделяются местоимения как служебные части речи. Дальше подчёркивается их дейктическая функция (не называют, а указывают) и заместительная функция (это субституты). Местоимения также представлены в качестве главных средств референции.

Во второй главе мы сосредоточились на характеристике местоимений, их семантической и морфологической классификации и показали, каким образом отдельные лингвисты могут относиться к ним. Во-первых, мы ввели семантическую классификацию местоимений и предпочитаем классическое деление (Копецкий, и др.), по которому выделяются личные, возвратные, притяжательные, указательные, вопросительные, относительные, отрицательные, определительные и неопределённые местоимения. Согласно этой классификации относительные местоимения выделяются в особый разряд (некоторые грамматики говорят только об относительном употреблении вопросительных местоимений). Во-вторых, на основе научной литературы мы показали классификацию

местоимений с морфологической точки зрения, в рамках которой они делятся по принадлежности к другим частям речи.

Если включить определённое слово к разным частям речи, важную роль играет не только критерий семантический, морфологический, а также синтаксический. Местоимения проявляют некоторые особенности и в словообразовательной области. Поэтому мы назвали некоторые их синтаксические и словообразовательные особенности.

В третьей главе мы сконцентрировали внимание на отдельных разрядах местоимений. Для каждого разряда дается общая характеристика, обозначаются его основные черты. Особое внимание принадлежит различиям между чешским и русским языком в рассматриваемом разряде. Как мы уже отметили, при классификации придерживаемся классического деления (местоимения личные, возвратные, притяжательные, указательные, вопросительные, относительные, отрицательные, определительные и неопределённые).

В последней главе нашей теоретической работы, мы включили местоимение *какой* к разным разрядам местоимений (на основе классификации местоимений). Согласно данной классификации, можно прийти к выводу, что местоимение *какой* относится к **вопросительным местоимениям**. По сравнению с другими адъективными вопросительными местоимениями *какой* обозначается собственным употреблением, т. е. употреблением в атрибутивной, а также предикативной позиции. Местоимение *какой* в современном русском языке расширяется и часто заменяется местоимением *который*.

Местоимение *какой* может употребляться в **восклицательных предложениях**, в которых оно указывает на высокую степень признака. За счёт этого вопросительные местоимения утратили свое вопросительное значение и стали выражать эмоциональность (*Какая прелесть! – To je ale krás!*). Можно выделить местоимения, которые входят в состав предложения как его неотъемлемый элемент. Это предложения, которые выражают удивление говорящего, или эмоции отрицательного характера (ироническое отношение к кому/чему-нибудь, уверенность говорящего в неосуществимости чего-либо).

Местоимение *какой* относится к **относительным местоимениям**. Относительные местоимения омонимичны вопросительным местоимениям. Однако относительные местоимения отличаются от вопросительных следующим образом: нейтрализуется семантическая основа противопоставления местоимений *кто, который, какой*, они могут быть заменены местоимением *что*; нейтрализуется семантическая основа противопоставления местоимения *кто-который*; происходит сближение местоимений *который* и *какой* в том смысле, что местоимение *какой* заменяет местоимение *который* и др. Относительные местоимения имеют двойную синтаксическую и семантическую связь – с существительным главного предложения и сказуемым придаточного предложения. И поэтому они совмещают признаки существительных и прилагательных, существительных и наречий.

Местоимение *какой* относится к **неопределённым местоимениям**. В этом разряде совпадают образования, состоящие из вопросительно-относительных местоимений и словообразовательных элементов. Неопределённые местоимения указывают на неопределённые предметы, лица, признаки, места. Для них характерно отсутствие конкретной определенности для говорящего или слушающего.

Местоимение *какой* употребляется так же в **значении определительных местоимений**. По словам Лопатина, при употреблении данных местоимений выделяется отдельный предмет из ряда подобных и тем самым высказывание распространяется на все множество предметов. Или все предметы указывают на отдельный предмет из числа многих. Напр., *какой же, какой ни есть*.

В практической части нашей работы мы хотели изучить современные тенденции перевода местоимения *какой* с русского языка на чешский. На основе исследуемых нами произведений мы пытались определить, в каких случаях в действительности появляется местоимение *какой*, совпадает ли наше предположение с реальностью. Далее мы хотели указать, в какой мере находятся данные разряды местоимений. Так же нас интересует, в какой мере совпадает перевод местоимения *какой*, сохраняется ли семантика данного местоимения.

На основе произведений Бориса Акунина, Виктора Пелевина, Владимира Сорокина мы пришли к выводу, что местоимение *какой* употребляется в значении вопросительного, экспрессивного, относительного и неопределённого. Мы сравнили их с чешским переводом и выяснили, что местоимение *какой* встречается из общего количества 240 русских и 240 чешских единиц, прежде всего, как экспрессивное – 91 раза, вопросительное – 71 раз, относительное местоимение – 58 раз, но только 5 раз как неопределённое и 1 раз как определительное местоимение. Из этого следует, что наше предположение подтверждается на практике. Результаты нашего исследования следующие:

1. *Какой* как экспрессивное местоимение

Самый распространённый тип представляет собой местоимение *какой* в восклицательных предложениях. Местоимение *какой* выражает эмоциональное отношение говорящего к действительности. У приведённых примеров таким отношением является ирония, презрение, сожаление, вера, восхищение и т.д. Побуждение выражается, между прочим, с помощью порядка слов: *какой* здесь занимает первое место в предложении, и тем подчеркивает эмоциональность данного предложения. Даже в переводах сохранена эмоциональность благодаря использованию слов, которые имеют большой оценочный характер „*jakýpak, kdepak, copak*“.

2. *Какой* как вопросительное местоимение

Вторым, самым распространённым типом является *какой* как вопросительное местоимение. Из приведённого анализа видно, что вопросительное местоимение *какой* употребляется в вопросительных предложениях и стоит в начале предложения. Местоимение *какой* не указывает на какой-то предмет или какое-то лицо, оно употребляется только в вопросительных предложениях для получения дополнительной информации о данных предметах/лицах. Местоимение *какой* в данном случае указывает на качество предмета.

Вопросительное местоимение *какой* переводится на чешский язык в современной прозе как „*jaký, který*“.

На грани между вопросительными и экспрессивными предложениями стоят **риторические вопросы**. С вопросительными их соединяет вопросительный характер предложения (предложение выражено формальными средствами характерными для вопросительных предложений), с экспрессивными – эмоциональный характер. Поэтому мы относим местоимение *какой* в риторических вопросах к отдельной группе. Риторических вопросов с местоимением *какой* мы обнаружили 14.

3. *Какой* как относительное местоимение

Третье место по частотности употребления занимает местоимение *какой* как относительное местоимение. Такие местоимения переводятся на чешский язык прежде всего с помощью местоимения „*jaký*“. Мы редко встречаемся с переводами, которые осуществлялись с помощью слов „*co, že, jak*“. Однако мы ни в одном случае не обнаружили перевод, осуществлённый с помощью местоимения „*který*“. *Это для нас удивительно, потому что в грамматиках говорят о том, что употребление местоимений „jaký, který“ самое распространённое.*

Относительные местоимения используются для присоединения придаточного предложения к главному и стоят в начале придаточного предложения. Относительные местоимения выступают в роли союзных слов и указывают на признак предмета. В отличие от вопросительных, они выступают не в вопросительных, а в повествовательных предложениях.

4. Какой как неопределённоместоимение

В малой мере представлено местоимение *какой* как неопределённое местоимение. В данных случаях оно может указывать на неопределённое количество имени прилагательного или на неопределённость (или на неизвестность) предметов, лиц. Неопределённые местоимения и здесь выражаются с помощью слов „*jak, jakýsi, jakýkoli(v), něco*“, которые сохраняют в своём значении неопределённость.

5. Какой как определительное местоимение

Мы пришли к выводу, что в современном русском языке местоимение *какой* существует так же, как определительное местоимение. Мы обнаружили только одно доказательство о наличии данного местоимения, для которого характерно сочетание с частицей *ни*. Вместе они выражают значение абсолютного множества. В переводах на чешский аналогом данному местоимению выступает, например, местоимение „*kdokoliv*“.

Далее мы установили, что местоимение *какой* сохраняет свою семантику в переводах с русского языка на чешский. Появляются так же отклонения. В переводах на чешский язык мы встречаемся с эллипсисом. Или закреплённые словосочетания с вопросительными местоимениями бывают переведены по-разному.

Из нашего анализа следует, что для русского языка более характерно использование местоимения *какой* (по сравнению с чешским языком, в котором употребляется его аналог „*jaký*“).

Anotace

Jméno a příjmení:	Mgr. Jitka Fojtková
Katedra, fakulta:	Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Název:	Ruské zájmeno „kakoj“ a jeho české ekvivalenty
Vedoucí:	prof. PhDr. Helena Flídrová, CSc.
Počet znaků:	100 424 (včetně přílohy)
Počet stran:	56 (včetně přílohy)
Počet titulů použité literatury:	22
Literatura jako zdroj příkladů:	12

Klíčová slova: pronomina, interogativa, relativa, indefinita, totalizátory, emocionální zájmena, rétorické otázky

Práce je zaměřena na postihnutí současných tendencí při překladu zájmena *какой* z ruštiny do češtiny. Teoretická část obsahuje charakteristiku zájmen, jejich sémantickou i morfologickou klasifikaci. Uvedeny jsou také jejich syntaktické a slovotvorné vlastnosti. Důraz je kladen především na jednotlivé druhy zájmen. Excerptní materiál je čerpán z knih Borise Akunina – Achillova smrt a Turecký Gambit, Viktora Pelevina – Omon Ra a Svatá kniha vlkodlaka, Vladimíra Sorokina – Třicátá Mariina láska a Metelice. Praktická část je zaměřena na jejich charakteristické znaky, způsob překladu, a také poměr výskytu zájmena *какой* v rámci různých druhů zájmen. Pro názornost jsou všechny nalezené doklady uvedeny v příloze.

Literatura

1. Adamec, P., Hrabě, V., Jiráček, J., Miloslavskij, I.G., Žaža, S.: *Morfologie ruštiny I.* MU Brno, 1996.
2. Балаж, Г. и кол.: *Современный русский язык в сопоставлении со словацким. Морфология.* Братислава 1989. (zájmena J. Rybák)
3. Bauer, J., Mrázek, R., Žaža, S.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II – Skladba.* Praha 1960. (PMR II)
4. Сидоренко, Е.Н.: *Семантические разряды местоимений современного русского языка / Е.Н.Сидоренко // Русские местоимения: семантика и грамматика.* Владимир 1989, с. 18–26.
5. Сидоренко, Е.Н.: *Очерки по теории местоимений современного русского языка.* Киев; Одесса 1990.
6. Галкина-Федорук, Е.М.: *Выражение неопределённости в русском языке неопределёнными местоимениями и наречиями.* Москва 1963.
7. Havránek, V. a kol.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I. – Hláskosloví a tvarosloví –* Praha 1961. (PMR I)
8. Игнатъева, Л.Д., Чепасова, А.М., Мительская, Ж.З.: *Местоимение в современном русском языке. Учебное пособие.* Москва 2007.
9. Исаченко, А.В.: *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Морфология.* Часть 1. Братислава 1954.
10. Karlík, P., Nekula, M. a Rusínová, Z.: *Příruční mluvnice češtiny.* Praha 1995. (PMČ)
11. Копецкий, Л.В.: *Морфология современного русского литературного языка.* Прага 1976.
12. *Краткая русская грамматика /* Под ред. Н.Ю. Шведовой и В.В. Лопатина/ Москва 1989.
13. Крылов, С.А.: *О семантике местоименных слов и выражений / С.А.Крылов // Русские местоимения: Семантика и грамматика.* Владимир 1989, с. 5–13.
14. Кубик, М. и кол.: *Русский синтаксис в сопоставлении с чешским.* Прага 1982.
15. Кузнецов, Б.Я.: *Местоименное и именное выражение отсылочности и неопределённости в современном русском языке (К вопросу о прономинализации).* Ленинград 1971.
16. Лопатин, В.В., Милославский, И.Г., Шелякин, М.А.: *Современный русский язык.* Москва 1989. (zájmena М.А. Шелякин)

17. Lotko, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc 2005.
18. *Mluvnice češtiny II. Tvarosloví*. Praha 1986. (МČ II)
19. Никольский, Н.Н.: *Местоимение : учебное пособие по русскому языку*. Москва 1946.
20. Подлеская, В.И.: *К уточнению понятия «анафора» // Русские местоимения: Семантика и грамматика*. Владимир 1989, с. 13–18.
21. Рахманова, Л.И., Суздальцева, В.Н.: *Современный русский язык. Лексика. Фразеология. Морфология*. Москва 1997.
22. *Русская грамматика*. Академия наук СССР, Институт русского языка «Русская грамматика» – 2 том. Москва 1980.

Literatura použitá jako zdroj příkladů

Akunin, B.: Achillova smrt : [detektivní román o zabijákovi z Kavkazu]. Praha 2006. (Překladatel Zuzana Soukupová)

Akunin, B.: Turecký gambit. Praha 2005. (Překladatel Zuzana Soukupová)

Pelevin, V.: Omon Ra. Praha 2005. (Překladatel Libor Dvořák)

Pelevin, V.: Svatá kniha vlkodlaka. Praha 2011. (Překladatel Ondřej Mrázek)

Sorokin, V.: Třicátá Mariina láska. Příbram 2010. (Překladatel Libor Dvořák)

Sorokin, V.: Vánice. Příbram 2011. (Překladatel Libor Dvořák)

http://akunin.ru/knigi/fandorin/erast/smert_ahillesa/ (staženo dne 14.02.2012)

<http://depositfiles.com/files/c740kpzin> (staženo dne 24.02.2012)

<http://www.box.com/shared/80fdlsjrke> (staženo dne 26.02.2012)

<http://kniz.ru/book96.html> (staženo dne 26.02.2012)

http://royallib.ru/book/sorokin_vladimir/tridtsataya_lyubov_marini.html (staženo dne 24.02.2012)

http://akunin.ru/knigi/fandorin/erast/turetsky_gambit/ (staženo dne 14.02.2012)

Příloha

Příklady jsou řazeny podle autorů a jejich knih. Nejdříve uvádíme doklady z knih Borise Akunina – Achillova smrt a Turecký Gambit, dále Viktora Pelevina – Svatá kniha vlkodlaka a Omon Ra, a nakonec Vladimíra Sorokina – Třicátá Mariina láska a Vánice.

1. *Какой* jako tázací zájmeno

„Например, **какими же**, Прохор Ахрамеевич? – холодно осведомился Эраст Петрович.“ „Jakým například, Prochore Achramejeviči? – chladně se otázal Erast Petrovič.“ (AS 31); „Всего, вздохнул князь. – с **каких** это богатств для тебя, Петька, полмиллиона пустяком стали?“ „Odkdy je pro tebe, Peťko, půl milionu skogo nic?“ (AS 57); „С **каких** пор вы связаны с германской разведкой?“ „Odkdy udržujete styky s německou rozvědkou?“ (AS 262); „**Какая** женщина?“ „Jaká žena?“ (AS 71); „**К-какая же?**“ спросил Фандорин.“ „А j-jaké tedy?“ zeptal se Fandorin.“ (AS 93); „Ты **какого** корню – племени?“ „Vodkad' ty seš?“ (AS 118); „С **какой** части?“ „Z kterýho oddělení?“ (AS 122); „**Какой** такой портфель?“ „Jaká aktovka?“ (AS 136); „Но как, **каким** образом?“ „Ale jakto?“ (AS 138); „Это с **каких же** пор?“ „Odkdyrak?“ (AS 141); „**Какая** между двумя этими фактами связь?“ „Je mezi těmito fakty nějaká souvislost?“ (AS 150); „**Какой** такой Миша?“ „Jaký Míša?“ (AS 256); „Вот это фокус. Ахимас слушал и не верил своим ушам. **Какой** еще „препарат“?“ „No to snad ne! Achimaas nevěřil vlastním uším. O jakém preparátu to mluví?“ (AS 261); „Но... но **каким** образом?!“ „Ale... Jak to?“ (AS 299)

„Но если деревня христианская, тогда в **каком** смысле минарет?“ „Ale jestli je to tedy křesťanská vesnice, tak proč tu mají minaret?“ (TG 9); „И как-то так ловко повернул, что далее дискутировалось лишь одно – в **каком** браке жить, гражданском или церковном.“ „Так šikovně na to zavedl řeč, že už bylo třeba prodiskutovat jedině, a sice v jakém manželství by měli žít – v občanském nebo církevním?“ (TG 12–13); „А **какой** у девицы вашего возраста может быть приватный интерес в действующей армии? Только романтический.“ „А jaký může mít dívka vašeho věku soukromý zájem v operační armádě? Jedině romantický.“

(TG 15); „В **каком** кармане?“ „V jaké k-kapse?“ (TG 19); „Но **какими** судьбами, сударыня, вы здесь, где льется кровь?“ „Co vás vlastně, slečno, zaneslo až sem, kde se prolévá krev?“ (TG 29); „В **каком** вы теперь состоянии?“ спросил Мизинов.“ „„Jak se cítíte?“ optal se Mizinov.“ (TG 37); „Ставлю триста за мсье Маклафлина. Но **какой** взять предмет?“ „Sázím tři sta na monsieurа MacLughlina. „Ale jaký vybereme předmět?“ (TG 57); „С **каких** это пор Аллаху по-французски молятся?“ „Odkdy se modlí k Alláhovi francouzsky?“ (TG 68); - „Измена? **Какая** измена?“ „Zrada? Jaká zrada?“ (TG 93); „В **каком** смысле?“ спросил ирландец.“ „„Jak to myslíte?“ zeptal se Ir.“ (TG 99); „В какое положение вы меня ставите?“ „Uvědomujete si, do jaké mě dostáváte situace?“ (TG 103); „С **каких** таких заслуг?“ „To by mě zajímalo, čím se tak vyznamenal.“ (TG 111); „**Какой** может быть конверт?“ „Jaká obálka?“ (TG 133); „„Арестовывать вас?“ – удивился Мизинов. – „с **какой** стати?“ „„Zatknout vás?“ podivil se Mizinov. „А прощак?“ (TG 177); „Красивый план, и до последнего момента все шло как по нотам. **Какой** еще план?“ „Moc krásný plán, do poslední chvíle všechno šlapalo jako po drátkách. „O jakém plánu to mluvíte?“ (TG 192)

„Твой волшебный ковер **какой** марки?“ „Tvůj létající koberec je jaké značky?“ (SKV 69); „Ты в **каком** запаркована парке?“ „V jakém parku teď parkuješ a čekáš plačku?“ (SKV 69); „**Какого** рода?“ – спросила я.“ „„Co máte na mysli?“ (SKV 95); „В **каком** смысле?“ „Jak to myslíte?“ (SKV 123); „А по **какому** прибору вы меня видели?“ „А jakým přístrojem jste mě to viděl?“ (SKV 125); „В **каком** чулане?“ „V jaký komoře?“ (SKV 195); „А нам запустили в живот палочку Коха – еще разобраться надо, кстати, из **какой** лаборатории [...]“ „Jenomže nám jste vypustili do břicha Mycobacterium tuberculosis – mimochodem ještě přesně nevíme, ze které konkrétné laboratoře to bylo [...]“ (SKV 212); „А **какое** это имеет значение?“ „О со вам jde?“ (SKV 222); „**Какое** еще дело?“ „Co zase za práci?“ (SKV 229); „**Каких** людей?“ „Koho?“ (SKV 233); „**Какой** раз уже падает на этой скважине?“ „Pokolikáté už to spadlo tady v tom vrtu?“ (SKV 251); „„Да будь ты хоть Мария Магдалина, – сказал он. – **Какая** разница.“ „„I kdybys byla třeba Máří Magdaléna, jaký by v tom byl rozdíl?“ řekl Alexandr.“ (SKV 261); „АХ: **Какая** лестница?“ „ALX: То vyjde nastejno!“ (SKV 278); „АХ: **Какими**?“ „АČУ: А jaký zase stroje?“ (SKV 279); „АС: С **каким**?“ „ALX: Jakou?“ (SKV 280); „**Какой** именно Орел?“ „Počkej, ale jakýho orla teď myslíš?“ (SKV 304); „**Какой** именно Орел?“ „Počkej,

ale jakýho orla teď myslíš?“ (SKV 304); „А **какое** кино?“ „А со je to за film?“ (SKV 316); „**Какая** именно песня?“ „А kterou písničku myslíš?“ (SKV 318); „И **каким** ханжой надо быть, чтобы осуждать их за то, что они чем-то не похожи на других!“ „А со to muselo být за pokrytce a škarohlídla, který by je chtěl odsuzovat за то, že jsou v něčem jiní než ostatní!“ (SKV 319); „**Какого** пушкиниста Говнищера?“ „Jakýho puškinologa Novňouse?“ (SKV 321); „Какая еще информация?“ „А со о něm ještě víš?“ (SKV 328); „А **какой** ты Пиздец?“ – спросила я тихим от уважения голосом. „А jaký jsi to vlastně Pičus, miláčku?“ zeptala jsem se tiše a pokorně. (SKV 330); „Тогда **какая** разница?“ „А jaký je v tom potom rozdíl?“ (SKV 332); „**Какому** сверхоборотню?“ „Pro jakýho nadvlkodlaka?“ (SKV 335); „**Какое** отношение одно имеет к другому?“ „Jak to souvisí jedno s druhým?“ (SKV 335); „**Какой** еще линии?“ „Jaký zase linie?“ (SKV 337); „Ну а где главный вывод?“ спросил он. – **Какой**?“ „Ale stejně. Со z toho všechno plyne?“ „Jak to myslíš?“ (SKV 366); „**Какой**?“ „Jakou?“ (SKV 379); „**Какое** мне дело, сколько тебе лет?“ „Со je mi do toho, kolik je ti let?“ (SKV 381)

„А **какой** бог лучше?“ „Kerej bůh je lepší?“ (OR 56); „**Какая**, впрочем, разница.“ „Аčkoli jaký je v tom rozdíl, jestli ano, nebo ne?“ (OR 57); „**Какой** забор, это старшие боги стоят.“ „Jaká ohrada?“ „То за ním stojí starší bohové.“ (OR 66); „От **каких** учебных пусков?“ „Z jakých cvičných startů?“ (OR 93); „А у тебя **какая** пластинка любимая?“ „А jakou desku máš rád ty?“ (OR 95); „Он сказал тогда: „Какая разница, с **какой** мыслью умрет человек?“ „Tehdy řekl: „jaký je rozdíl v tom, na со člověk myslí, když umírá?““ (OR 122)

„Слушай, **какой** у тебя рост?“ „Poslyš, kolik vlastně měříš?“ (TML 10); „„Счет **какой**?“ „Четыре четверти...“ „„Jaký je to rytmus?“ „no štyrštvrteční...““ (TML 52); „„Приходи пораньше, поможешь торт сделать.“ „**Какой**?“ – „Ореховый.“ „„Přijď со nejdřív, pomůžeš mi s dortem.“ „S jakým dortem?“ „No s ořechovým.““ (TML 70); „В удовольствиях себе не надо отказывать. „В **каких**?““ „Rozkoš si člověk odříkat nemá. „Jakou rozkoš?““ (TML 76); „В **какой** Софии?“ „V jaký Sofii?“ (TML 134); „„За **какими** деньгами?“ потеряла висок Марина, разглядывая лужу блевотины, распластавшуюся на полу возле тахты бледно-розовой хризантемой. „„Ale pro jaký peníze?“ promnula si Marina spánek a štítivě se zadívala на zaschlé zvratky, které se rozprostíraly на podlaze vedle válendy jako бледě růžová chryzantéma.“ (TML 134); „С **какой** группой?“ „S jakou skupinou?“ (TML 141); „Ну а **каким** ты коммунизм

представляешь?“ „А jak si ten komunismus představuješ?“ (TML 173); „У тебя **какой** номер шкафчика?“ спросила Лена. „Jaký máš číslo skříňky?“ zeptala se Lena. (TML 211)

„У тебя самоход... **какой** тяги?“ спросил доктор с облегчением.“ „Jak silný... máš ten samohyb?“ zeptal se doktor s úlevou.“ (V 16); „В **каком** смысле?“ улыбнулся доктор, протирая запотевшее пенсне.“ „Jak to myslíte?“ otázal se také s úsměvem doktor, který si otíral skla opoceného skřipce.“ (V 84)

2. *Какой* jako emocionální zájmeno

„**Какая** удача!“ „То mám ale štěstí!“ (AS 9); „Вот ведь горе какое.“ „То je ale hrůza.“ (AS 16); „**Какое** еще расследование, ’досадливо поморщился князь.“ „**Jaké**пак vyšetřování?’ zamračil se podrážděně kníže.“ (AS 18); „Вон у нас движение **какое** – еле ползем.“ „Podívej, jaký je u nás provoz – sotva se vlečeme.“ (AS 59); „Князь, Владимир Андреевич, горе-то **какое!**“ „Kníže, Vladimíre Andrejeviči, to je přece takové neštěstí!“ (AS 60); „**Какой** человек был, просто душа-человек.“ „Ach, jaký to byl člověk, duše čistá!“ (AS 61); „**Какая** уборка.“ „**Jaké**пак uklízečky?“ (AS 97); „Сколько раз я пытался его прищучить. **Какой** там!“ „Kolikrát já se pokoušel skřípnout ho! Ale kdepak!“ (AS 111); „**Какой** там мертв, петли толком затянуть не умеют, ’ – гаркнул тот.“ „Ale kdepak mrtvý. Vždyť si ani neuměl pořádně zatáhnout smyčku, ’ odfrkl si pohrdavě velitel.“ (TG 134); „А сон, **какой** там сон, когда такие дела творятся. Разве уснешь?“ „Кдепак спát, když se dějí takové věci!“ (AS 148); „Клонов знал про Кнабе?“ „Да. Но **какое**...“ „Klonov věděl o Knabem?“ „Ано. Ale jak...“ (AS 163); „**Какая** к черту слежка!“ „Jak jí má ksakru sledovat?“ (AS 164); „**Какое** счастье, что ты догадался мне протелефонировать!“ „То jsem ráda, že tě napadlo zavolat mi!“ (AS 165); „Ах, **какой** шанс!“ „Ach, to by bylo něco!“ (TG 168); „Так ведь риск **какой**, ’ сказал Караченцев.“ „Ale to je přece hrozně riskantní, ’ oponoval Karačencev.“ (AS 175); „Дело-то ого-го **какое**.“ „То už by stálo za to!“ (AS 175); „**Какое** там удовольствие... Закажите-ка мне шампанского.“ „Jaké zábavy? Objednejte mi šampaňské.“ (AS 242); „**Какая** неожиданная встреча, monsieur NN.“ „Opravdu nečekané setkání, monsieur NN!“ (AS 272); „Двум другим агент проломил черепа весьма любопытным приспособлением – деревяшка на цепочке. Надо же, просто, а **какой** эффект.“ „Dalším dvěma prorazil lebky nesmírně zajímavým zařízením – dřevěnou tyčí upevněnou na řetízku. Achimaas ani nechtěl věřit vlastním očím. Tak jednoduchý a přitom úžasně účinný instrument!“ (AS 275); „Да и **какое** может быть резкое движение, если тебя держат под дулом шестизарядного «баярда»?“ „А о nějakém prudkém pohybu nemůže být ani řeč, když na člověka míří hlaveň šestiranného Bayardu.“ (AS 288); „**Какой** нелепый у человека вид, если смотреть снизу.“ „Člověk vypadá divně, když se na něho díváte zespoda.“ (AS 294)

„Впервые в жизни за Варей ухаживало сразу столько поклонников, да **каких** поклонников!“ „Poprvé v životě se jí dvořilo tolik nápadníků, a navíc jakých!“ (TG 79); „Да нет, майор, **какая** к черту измена!“ „Ba ne, majore, jakápak zrada!“ (TG 78); „Женился на княжне, думал, буду счастлив – **какое** там...“ „Nato jsem se oženil s kněžnou, myslel jsem si, že budu šťastný – ale kdepak...“ (TG 85); „**Какое** платье! **Какая** шляпка!“ „To jsou nádherné šaty! A ten klobouk!“ (TG 98); „Ах, **какой** вы!“ „Ach Bože, co jste to za člověka!“ (TG 103); „**Какая** жалость, Варвара Андреевна! еще издали крикнул он. – **Какая** непоправимая утрата!“ „„Jaká škoda, Varvaro Andrejevno! ’ volal na ni zdálky. ‚Jaká nenahraditelná ztráta!‘“ (TG 104); „Госпожа Суворова! **Какая** приятная встреча.“ „Slečno Suvorová! To je ale příjemné setkání.“ (TG 110); „**Какое** унижение – быть выставленной за дверь, да еще на самом интересном месте!“ „Takhle ji ponížit – vyhodit za dveře, a právě v tom nejzajímavějším okamžiku!“ (TG 156); „И **какая** information!“ „A jaká informatik!“ (TG 185)

„Ого, подумала я, **какой** начитанный портфельный инвестор.“ „To se podíváme, pomyslela jsem si, jaký sečtělý správce portfolia.“ (SKV 23); „А жизнь знаешь **какая** длинная.“ „A život je sakra dlouhej.“ (SKV 47); „Ишь ты **какая**, – фыркнул шофер, – что, думаешь я глупее тебя?“ „„To se podíváme na holčinu, ’ odfrkl si taxikář. ‚Сорак si myslíš, že jsem hloupější než ty?‘“ (SKV 47); „**Какое** там, милая, ’ сказал он снисходительно.“ „„Ale drahoušku, co vás nemá, ’ řekl pohrdavě.“ (SKV 67); „**Какой же** все-таки...“ „To je ale...“ (SKV 68); „Надо же, **какое** имечко у адвоката – Антон Дрель.“ „No teda, to je podařené příjmení pro advokáta – Antonín Nebozez.“ (SKV 74); „Можно сказать, почти матерное слово, вот **какое** имя.“ „Dá se říct, že je to skoro nadávka. Takové je to jméno!“ (SKV 74); „**Какое** поспать, на выезд с теплыми вещами!“ „Jaký vyspat! Připrav se na šichtu. A teplý věci s sebou.“ (SKV 78); „Нет, **какой** он все-таки был смешной.“ „Chacha, stejně je směšný.“ (SKV 132); „**Какая** гадость!“ „Fuj, že se nestydíš, ty čuňáku jeden!“ (SKV 139); „**Какое** кокетство, тут бы живой остаться!“ „Jaký koketování, tady jde o život!“ (SKV 140); „„Бедный, ’ – вздохнула я. – **Какое** наказание.“ „„Tu můj chudáčku, ’ povzdechla jsem si. ‚To je jako za trest.‘“ (SKV 181); „Фу **какая** пошлость...“ „Fuj, že se nestydíš...“ (SKV 229); „**Какая** ты сегодня умница...“ „Jaká jsi dneska šikulka...“ (SKV 230); „Хотя нет, **какое** там.“ „Ačkoliv ne, kdepak.“ (SKV 245); „Ну **какая** я Хаврошечка?“ „Сорак já jsem pro tebe nějaká Šmudlinka?“ (SKV 260);

„**Какой** из меня Солженицын в Ясной Поляне?“ „To bych byla pěkný Solženicyn v Jasné Poljaně!“ (SKV 275); „**Какой** удивительный сон, подумала я и открыла глаза.“ „To byl ale podivuhodný sen, pomyslela jsem si a otevřela oči.“ (SKV 283); „**Какая** красотища. Откуда это?“ „Nádherná věsicka. To máš odkud?“ zeptala jsem se.“ (SKV 285); „**Какое** все-таки благородное сердце, подумала я.“ „Přece jen má ušlechtilé srdce, pomyslela jsem si.“ (SKV 290); „Ах, **какой** это был вечер!“ „Ach, to byl večer!“ (SKV 317); „С **какой** нежностью я вспоминаю сейчас эти дни!“ „S jakou něhou a láskou dnes vzpomínám na ty dny!“ (SKV 319); „Да ладно тебе, **какой** ты русский офицер.“ „Ale prosím tě, co ty seš za ruskýho důstojníka?“ (SKV 320); „Ух ты, **какой** Павлик Морозов.“ „Ale to se podívejme, jakýho tu máme Pavlíka Morozova.“ (SKV 325); „Лапочка, думала я, **какой** он трогательный в любви.“ „Тарка moje, pomyslela jsem si s láskou, jaký je vynikající a něžný milenec.“ (SKV 327); „**Какой** ужас, – прошептала я. „No to je hrůza, z tykví,“ zašeptala jsem.“ (SKV 357); „**Какой** ты у меня крутой, – сказала я.“ „Ty jsi mi ale ukrutánský zloduch, miláčku,“ řekla jsem.“ (SKV 360); „**Какой** удивительный, непостижимый парадокс...“ „To je ale podivuhodný, rozumem nepolaritelný paradox, nemyslíte?“ (SKV 369); „**Какой** все-таки огромный путь прошли органы с тех времен, когда я ездила на дачу к Ежову за последним Набоковым [...]“ „Stejně urazily naše tajné služby ohromný kus cesty od doby, kdy jsem jezdila na Ježovovu daču za posledním z Nabokovů [...]“ (SKV 375); „Иначе **какой** он сверхооборотень?“ „Co by to jinak byla za nadvlkodlaka?“ (SKV 378)

„Вот ты дурачок-то **какой**, Омка.“ „Ty jsi mi ale trumberka, Омко.“ (OR 39); „**Какой** это был опасный – под стать ратному – труд, [...]“ „Jak nebezpečná to byla práce, srovnatelná s první linií [...]“ (OR 49); „**Какая** свеча толстая...“ „Ta svíce je ale tlustá?!“ (OR 63); „Радость, говорят, **какая!**“ „А ргы – radujte se!“ (OR 65); „Вот ведь блядь **какая**.“ „To je mi ale volovina.“ (OR 97)

„Да, собственно, **какого** хрена я раскисла?“ „Ale proč jsem se vlastně takhle sesypala?“ (TML 143); „Тринадцатый потек не тринадцатым, а каким-то триста тридцать третьим, чорте **каким**...“ „Třinácté nokturno neplynulo jako třinácté, ale snad třistatřiatřicáté či jaké, u sta hromů...“ (TML 159); „Ух ты, платье милое **какое**. – проговорила Вера, глотая и слегка кривя смешливые губы, – Софи Лорен, прямо...“ „Teda to sou ale senza šaty,“ pronesla Věra, polkla kus jablka a lehce zakřivila posměšná ústa, „hotová Sophie Lorenová...“ (TML 71); „Кошмар

какой.“ „Taková hrůza.“ (TML 137); „Стыд **какой.**“ „Taková ostuda.“ (TML 137); „Гад **какой...**“ „Takovej hnusák...“ (TML 150); „Смотри–ка **какое** совпадение!“ „Taková shoda, to nebude náhodou!“ (TML 160); „Господи... а галстук **какой** смешной [...]“ „Proboha – ta nemožná kravata [...]“ (TML 164); „Господи, **какой** надоеда... ну **какое** вам дело...“ „Panebože, takovej otrava... Co je vám do toho...“ (TML 167); „Оргазм, да еще **какой**, – невиданный по силе и продолжительности.“ „Orgasmus, a jaký – tak intenzivní a trvající ještě nezažila.“ (TML 181); „**Какой** хороший завод у вас.“ „Ale že tu máte krásnou továrnu!“ (TML 198); „**Какое** сегодня замечательное утро,‘ проговорила Гобзева, щурясь на восходящее солнце.“ „„Jaké je dnes nádherné ráno,‘ pronesla Gobzevová a zahmořila oči před paprsky vycházejícího slunce.“ (TML 233); „А **какое** важное пожелание передал он комсомольцам цеха: чтобы перевыполнения плана стали нормой. Не правда ли, хорошо сказано?“ „A jak trefné přání adresoval komsomolcům provozu – aby se překračování plánu stalo samozřejmostí.“ „To je přece báječně řečeno!“ (TML 241); „**Какой** ты убежденный,‘ проговорила Марина, рассматривая его крепкие руки.“ „„Ty jsi ale přesvědčenej,‘ pronesla pomalu Marina a zadívala se na jeho silné ruce.“ (TML 175)

„**Какого** черта она здесь?“ „Kde se to tu u všech všudy bere?“ (V 28); „Вишь **какой** носатай: вези и вези его в Долгое!“ „Vida ho, chlapa jednoho nosatýho – a člověk aby ho vez do Dolgýho, i kdyby čert na kobyle rajtoval!“ (V 34); „„Так **какого ж** черта...‘ – начал было доктор, но метель влетела ему в рот.“ „„Tak proč kručífix...‘ spustil zase doktor, ale ústa mu ucplala vánice.“ (V 81); „**Какая** большая, огромная площадь.“ „Náměstí je při tom opravdu obrovské.“ (V 94); „**Какое** счастье, что мы живы!‘ произнес он.“ „„Jaké štěstí, že žijeme!‘ pronesl jsem. (V 100); „Я думал – горка **какая**, проскочим.“ „Já si myslel, že je to jen takovej hrb, že to projedem.“ (V 132); „Даже в темноте Перхуша чувствовал, где теперь и **какая** лошадь.“ „Dokonce i v naprosté tmě vozka přesně věděl, kde má jakého.“ (V 159)

3. *Какой* jako vztažné zájmeno

„Господин Фандорин, – начала она, с нарочитой ясностью выговаривая каждый слог, – я сразу должна объяснить вам, **какого** рода отношения связывали меня с... с... покойным.“ „Pane Fandorine, – začala a záměrně jasně vyslovovala každou slabiku, – musím vám především vysvětlit, jakého druhu byl můj vztah s... se... zesnulým.“ (AS 91); „С позавчерашней ночи сидит Миша на добыче, **какая** ему никогда и не снилась.“ „Od předvčerejší noci sedí Míša na lupu, o jakém se mu v životě ani nesnilo.“ (AS 106); „В рукаве у него кинжал, а поза означает готовность отразить удар, с **какой** бы стороны он ни был нанесен.“ „V rukávu má kinžál a jeho postoj prozrazoval, že je připraven odrazit útok z jakékoli strany.“ (AS 118); „Этого человека смертельно испугался Хуртинский, хитрец и разбойник, **каких** п-поискать.“ „Tento člověk k smrti v-vyděsil Churtinského, lišáka a lupiče k p-pohledání.“ (AS 148); „Если же я не ошибаюсь, то это страшный человек, совсем не тот, **каким** вы его считаете.“ „A jestliže se nemýlím, potom je to velmi nebezpečný člověk, úplně jiný, než jak se vám stavěl.“ (AS 163); „Хасан оказался совсем не таким, **каким** представлял его Ахимас.“ „Chirna byl docela jiný, než jak si ho Achimaas představoval.“ (AS 188); „Лицо у него было такое, **какое** бывает у человека, застигнутого внезапной смертью.“ „Jeho tvář měla výraz, jaký mívají lidé, které smrt zastihla neočekávaně.“ (AS 204); „Далее мэтр Ликоль хотел знать, **какого** рода фотографии делал Пьер Фехтель, когда учился любительской съемке.“ „Dále chtěl maître Licole vědět, jaké fotografie dělal Pierre Fechtel, když se učil amatérské fotografii.“ (AS 218); „Тот, кто подстергал в подворотне, знал, когда и **какой** дорогой пойдет Ахимас.“ „Ten, který na něho číhal v průchodu, věděl, kdy a jakou cestou Achimaas půjde.“ (AS 257); „Ахимас покривился, вспомнив, **каким** голосом она спросила: ‚Коля, а ты меня не обманешь?‘“ „Achimaas se bezděky zachmuřil, když si vzpomněl, jakým hlasem se ho zeptala: ‚Koljo, a neprodvedeš mě?‘“ (AS 259); „Глаза у оборванца были с тем особым быстрым перемещением фокуса, **какой** бывает только у воров и торговцев краденым.“ „Pobuda měl bystré a těkavé oči, jaké mívají jen zloději a překupníci kradeného zboží.“ (AS 272); „Да, – ответил Ахимас и сам удивился, **какой** ровный и звучный у него голос.“ „„Ано, – odpověděl Achimaas a samotného

ho překvapilo, jak klidný a jasný má hlas.“ (AS 294); „Теперь не узнаем, **какой** у него умысел был.“ „Teď se nedozvíme, co měl v úmyslu.“ (AS 300)

„И вот уже который час она пыталась объяснить бритому, бровастому мучителю в синем мундире, **какого** рода отношения связывают ее с шифровальщиком Петром Яблоковым.“ „A teď už se několik hodin snaží vysvětlit mučiteli s hladkou oholenou tváří a hustým obočím v modré uniformě, jakého druhu je její vztah k šifrovi Petrovi Jablokovovi.“ (TG 35); „Потом заспорили, **какая** парламентская система лучше. Pak se začali hádat, jaký parlamentní systém je lepší.“ (TG 82); „Уж не знаю, **каким** образом ему удалось поменять «Плевну» на «Никополь», но без этого иуды тут явно не обошлось!“ „Nevím, jak se mu podařilo změnit Plevno na Nikopol, ale nějak to ten jidáš udělat musel!“ (TG 132); „Представляете, **какая** получится статья?“ „Umíte si představit, jaký z toho bude článek?“ (TG 139); „Сумел уйти. Уж не ведаю, **каким** образом.“ „Unikl nám. A nevím jak.“ (TG 155); „Фандорин дотронулся рукой до виска, и Варя внезапно заметила, **какой** у него бледный, усталый вид.“ „Fandorin se dotkl spánku a Varja si všimla, že vypadá hrozně unaveně.“ (TG 188); „Слышалась речь, но непонятно **какая**, русская или турецкая.“ „Byl slyšet hovor, ale nedalo se poznat, zda v ruštině nebo v turečtině.“ (TG 199)

„Прежние отправляются в чулан, и вскоре нам уже надо напрягаться, чтобы вспомнить, **какими** мы были раньше. [...]“ „Po čase už se musíme usilovně snažit, abychom si vzpomněly, jaké jsme byly dříve.“ (SKV 15); „По этой причине у меня не было сомнений в своей способности справиться с перечнем объявленных услуг, **какими** бы они ни были.“ „Z tohoto jednoduchého důvodu jsem nepochybovala o své schopnosti vyrovnat se s celým výčtem nabízených služeb, ať už by byly jakékoli.“ (SKV 58); „Я знаю, **какой** марки.“ „Já moc dobře vím, jaké je ten létající koberec značky.“ (SKV 70); „А то кто его знает, **какой** вы через полчаса будете.“ „A kdo ví, jestli s váma bude za půlhodinku kloudná řeč.“ (SKV 84); „Я физически чувствовала, **каким** усилием даются ему слова.“ „Úplně fyzicky jsem cítila, kolik ho každé slovo stojí úsilí.“ (SKV 94); „Я вспомнила дачу Ежова, **какой** она была в тридцатых годах прошлого века.“ „Vzpomněla jsem si, jak Ježova Dača vypadala ve třicátých letech minulého století.“ (SKV 99); „За минуту до него я не понимал, **каким** образом могла эта некрасивая в сущности женщина увлечь меня, а после – не мог взять в толк, как можно было хоть на минуту усомниться в волшебной

силе ее черт.“ „Chvilíčku předtím jsem nechápal, jak si mě mohla ta v podstatě nehezká žena podmanit, ale za několik vteřin jsem si nedokázal srovnat v hlavě, jak jsem mohl třeba jen na okamžik zapochybovat o magické síle nádherných rysů její tváře.“ (SKV 118); „Из подписи было непонятно, **каким** образом Фенрир догонит солнце и пожрет его [...]“ „Z podpisu nebylo zřejmé, jakým způsobem Fenrir slunce dohoní a zhltně [...]“ (SKV 143); „Только теперь я поняла, в **каких** роковых безднах блуждал Де Сад, всегда казавшийся мне смешным и напыщенным.“ „Teprve teď jsem pochopila, do jakých osudových propastí se propadal Sade, který se mi vždycky zdál směšný a ryšný.“ (SKV 184); „Вот и сейчас я заметила, с **каким** восхищением уставился на нее Александр.“ „Všimla jsem si, jak na ni Alexandr okouzleně pohlédl.“ (SKV 210); „Я не буду говорить о том, **каким** образом можно заставить кундалини двигаться вниз.“ „Nebudu tu hovořit o tom, jakým způsobem je možné přimět sílu kundalíní, aby se pohybovala směrem dolů.“ (SKV 217); „Или последняя, смотря с какой стороны идти.“ „Nebo pod posledním, záleží na úhlu pohledu.“ (SKV 217); „Возникает вопрос, **каким** образом кундалини перемещается, выходя за пределы тела?“ „Jsme postaveni před otázkou, jakým způsobem se kundalíní přenáší mimo fyzické tělo?“ (SKV 219); „Что-то в его тоне удержало меня от вопроса, о **какой** именно пользе он говорит.“ „Cosí v tónu jeho hlasu mi zabránilo zeptat se, o jakém užitku to mluví.“ (SKV 228); „Когда человек в твоей форме говорит «я бы дал тебе лет шестнадцать», сразу начинаешь думать, по **каким** статьям.“ „Así tolik, že když někdo v tvojí uniformě řekne: *Řekl bych ti tak šestnáct let*, člověku se hned začne honit hlavou, na jaký to chceš našít paragraf.“ (SKV 230); „Старший куркуль (SKV **какое** подходящее слово – целый мешок куриц) начал отставать.“ „Starší ze slepičářů (SKV to slovo se nabízí samo a úplně kokodáká jako celý ranec slepic) začal zaostávat.“ (SKV 236); „Злобные сестры подглядели, **каким** образом Хаврошечке удастся справиться с работой, и рассказали об этом мачехе.“ „Zlé sestry jednou vyslídily, kdo Šmudlince pomáhá, a pověděly to maceše.“ (SKV 245); „Хотя нет, **какое** там.“ „Ačkoliv ne, kdepak.“ (SKV 245); „2) различие в том, что овчарка не может сама догадаться, в **какой** сектор лаять, а интернет-колумнист бывает на это способен.“ „2) Rozdíl je v tom, že vlčák se sám neumí dovtipit, do jakého sektoru má štěkat, zatímco internetový publicista obyčejně ano.“ (SKV 264); „Но сами лисы продолжают видеть исходную реальность такой, **какой** ее, по мысли Беркли, видит Бог.“ „Lišky samotné při tom všem ovšem pořád vidí původní skutečnost takovou, jakou ji, podle Berklyho, vidí Bůh.“ (SKV 268);

„Представляешь, **какой** может быть поцелуй с кровью?“ „Dokážeš si představit, takový krvavý polibek?“ (SKV 278); „Представляешь, **какая** метафора?“ „То je metafora, co?“ (SKV 281); „Ты чего, не понимаешь, **какой** это грех будет?“ „Сopak ty nechápeš, jaký by to byl hřích?“ (SKV 302); „Лапочка, думала я, **какой** он трогательный в любви.“ „Тарка moje, pomyslela jsem si s láskou, jaký je vynikající a něžný milenec.“ (SKV 327); „Случались иногда в древнем Китае туманные тихие вечера, когда мир словно открывал свое детское лицо, показывая, **каким** он был в самом начале.“ „Ve staré Číně se občas poštěstilo zažít podivuhodně tiché, mlhavé večery, kdy jako by svět odkrýval svou dětskou tvář a dával na odiv, jak vypadal na počátku všeho.“ (SKV 338); „А если с самого начала заморочить, по **каким** душам тогда говорить?“ „А když bych ho ošálila hned zpočátku, tak už se se mnou nebude bavit vůbec, natož od srdce.“ (SKV 342); „Любым способом, **каким** ему это удастся.“ „Jakýmkoli způsobem, jakým se mu to podaří.“ (SKV 356)

„Омон – имя не особо частое и, может, не самое лучшее, **какое** бывает.“ „Омон není jméno právě časté, a možná není ani to nejhezčí, jaké je k mání.“ (OR 5); „Сейчас я ясно вижу, что моя судьба уже вполне четко определилась в то время, когда я еще даже не задумывался всерьез над тем, **какой** бы я хотел ее видеть, и больше того – уже тогда она была мне показана в несколько упрощенном виде.“ „Dnes jasně vidím, že můj osud se ve zcela zřejmých obrysech utvářel už v době, kdy jsem ještě ani doopravdy nepřemýšlel nad tím, jaký bych ho jednou rád viděl.“ (OR 10); „[...] просто надо помнить, **какая** на наших с вами плечах ответственность, так?“ „[...] prostě si musíme neustále uvědomovat, jaká na našich bedrech spočinula odpovědnost, žeáno.“ (OR 26); „И когда вы получите дипломы и воинские звания, будьте уверены, что к этому времени вы станете настоящими человеками с самой большой буквы, так, **какая** только бывает в советской стране.“ „А že až dostanete diplomy a důstojnické hodnosti, docela určitě už z vás budou ti nejopravdovější Člověci s velkým čé, žeáno, jaké si v naší sovětské zemi umíme představit.“ (OR 27); „Конечно, настоящий медведь быстро бы справился с таким охотником, но Марат помнил, **какая** на нем ответственность.“ „Skutečný medvěd by si přirozeně s takovým lovcem poradil raz dva, ale marat si velmi dobře uvědomoval, jaká na něm leží odpovědnost.“ (OR 50); „Иногда я вспоминал детство, иногда представлял себе, **каким** именно будет стремительно приближающийся миг старта в вечность.“ „Někdy jsem si vzpomněl i na dětství, jindy jsem si zase

představoval, jaký asi bude překotně se blížící okamžik startu do věčnosti.“ (OR 55); „Он к нам легатом самого Плиния Секунда прислал – вот **какое** время настало, слава Изиде и Серапису! Недаром...“ „Ten k nám jako legáta vyslal samotného Plania Secunda – takové teď nastaly časy, slává budiž Isidě a Serapisovi!“ (OR 67); „Он сказал тогда: „Какая разница, с **какой** мыслью умрет человек?“ „Tehdy řekl: „Jaký je rozdíl v tom, na co člověk myslí, když umírá?““ (OR 123)

„Вышли. И тут Алик пошел поссать в подворотню дома, знаешь **какого**... этих, двух рабочих, погибших в 1905-ом году.“ „Vylezli jsme ven, jenže Alik řekl, že se potřebuje vychcat, a vlez do průjezdu toho domu... no víš kterýho... jak tam zabili v roce 1905 ty dva dělníky.“ (TML 98); „Ишь ты, решительный **какой**,’ – раздраженно думала Марина, садясь в машину, [...]“ „То se podívejme, jaký jsme rozhodný, pomyslela si podrážděně Marina, když usedala do auta.“ (TML 167);

„Каждую лошадь он знал и мог рассказать, как и откуда она оказалась у него в стойле, какова ее история, **какая** она в деле, кто ее родители, каковы ее склонности и характер.“ „On každého z nich dokonale znal a mohl dopodrobna vyložit, odkud a jak se ocitl v jeho konírně, jaký je jeho příběh, jaký je ten kůň při práci, z jakých rodičů se narodil i jaké má sklony a celkovou povahu.“ (V 18)

4. *Какой* jako neurčité zájmeno

„Не будет ли **какого** порученьца?’ – спросил он, глядя на молодого человека взглядом преданным и ласковым.“ „Můžu vám snad prokázat nějakou službičku?“ zeptal se a vzhlížel k slibnému mladému pánovi oddaným a vstřícným pohledem. (AS 38); „Ты мне, немец–перец–колбаса, стол обеспечить, и чтоб не **какой** у вас так на так пустой простаивает, а какой мне пондравится.“ „Poslyš, Hansi Vuřte, najdi mi stůl, ale ne takový, co nikdo nechce, vyberu si ho radši sám.“ (AS 74); „Не иначе как ждут чего-то лихие ребята: то ли на дело пойдут, то ли разговор **какой** нешуточный предполагается. В остальном – публика мелкая, неинтересная.“ „Zdá se, že ti nebezpeční hoši na něco čekají: buď se chystají na nějakou akci, nebo před sebou mají jakýsi důležitý rozhovor.“ (AS 115–116)

„Как **какая** хуйня случается, все на технический отдел валят. „Když se něco podělá, všichni to házej na technický oddělení.“ (SKV 163)

„У вас, может быть, несчастье **какое**?“ „Nemáte třeba nějakou starost?“ (TML 167)

5. *Какой* jako zájmeno totalizující kvantum a míru

„У японцев самурай – а мы с вами по их понятиям самураи – должен хранить верность своему сюзерену, **каким** бы скверным тот ни был.“ „Samuraj v Japonsku – а мы два jsme podle jejich chápání takoví samurajové – musí zachovávat věrnost svému suverénovi, ať už je to jakýkoliv padouch.“ (AS 67)

6. *Какой* v řečnických otázkách

„**Какая** разница.“ Vždyť je to jedno. (AS 208)

„**Какой** еще «салям-алейкум»? **Какой** еще «эфенди»?“ „Jaké salam alejkum? Jaký efendi?“ (TG 178); „**Какой** смысл бежать по железной дороге, если маршрут известен властям?“ „Сорак má smysl prchat vlakem, když vědí, kam má namířeno?“ (TG 299)

„**Какой** общественный договор?“ „Jaká společenská úmluva?“ (SKV 49); „Просто так они с меня не слезут. Придется теперь искать новое жилье, подумала я, в **какой** уже раз...“ „Jen tak se jich nezbavím. Budu je muset setřást a najít si něco jiného. Ach ouvej, pokolikáté už.“ (SKV 125); „**Какого** кукиса? **Какой** рыбьей головы?“ „Jakej sakra kukís? A jaká rybí hlava?“ (SKV 260); „Иначе **какой** я Пиздец?“ „Co bych to jinak byl za Psa Pičuse?“ (SKV 330)

„Отдам жизнь? Какой подвиг?“ – дурным голосом спросил я.“ „„Já že dám život? Jaký hrdinský čin?“ zeptal jsem se přeskakujícím hlasem.“ (OR 38); „Да **какая** разница, – сказал он.“ „„Na tom nesejde,‘ pokrčil rameny.“ (OR 41)

„**Какое же?** – усмехнулась Марина, глядя в позеленевшее от старости зеркало.“ „„A jaký, prosím tě?“ zeptala se trochu uštěpačně Marina a pohlédla do zrcadla ztmavlého stářím.“ (TML 9); „**Какой** тут смех. Здорово работала.“ „Proč bych si dělal legraci. Pracovala jako kat.“ (TML 210)

„**Какой** – назад?!“ „Tak jaképak zpátky?“ (V 29); „**Какой** уж запах?! „Так jakýpak pach?“ (V 121)